

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ПРО МЕТАМОВУ УГОРСЬКОМОВНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ
ОРОС КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 2 / 31 березня 2022 року

Науковий керівник:

ДУДИЧ КАТЕРИНА ІВАНІВНА
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна,
доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2022 року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота
ПРО МЕТАМОВУ УГОРСЬКОМОВНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

ОРОС КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: **ДУДИЧ КАТЕРИНА ІВАНІВНА**

доктор філософії, доцент

Рецензент: **КОРМОЧІ ЗОЛТАН ЗОЛТАНОВИЧ**

доктор філософії, доцент

Берегове

2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR ANYANYELVI BESZÉLŐK METANYELVÉRŐL

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Orosz Katalin

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Dr. Dudics Katalin

PhD, docens

Recenzens: Dr. Karmacsi Zoltán

PhD, docens

ЗМІСТ

I. Вступ.....	6
1.1. Вибір теми, постановка мети.....	6
1. 2. Гіпотези.....	7
II. Про метамову, фактори, що на неї впливають.....	8
2.1. Поняття про метамову	8
2.2. Як можуть змінюватися поняття про метамову на основі особистого досвіду.....	8
III. Про діалекти в загальному.....	13
3.1. Поняття про діалект.....	13
3.2. Типи угорських діалектів, характерні риси угорського закарпатського діалекту	14
IV. Обставини збору матеріалу. Соціологічні властивості інформаторів.	17
V. Результати дослідження.....	19
VI. Висновки	45
VII. Використана література.....	47
Резюме	
Додаток	

TARTALOMJEGYZÉK

I.	Bevezetés	6
	1.1. Témaválasztás, célkitűzés	6
	1.2. Hipotézisek	7
II.	A metanyelvről, az azt befolyásoló tényezőkről.....	8
	2.1. A metanyelv fogalma.....	8
	2.2. A metanyelvi ismeretek alakíthatóságáról egy személyes élmény alapján .8	
III.	A nyelvjárásokról általában	13
	3.1. A nyelvjárás fogalma	13
	3.2. A magyar nyelvjárások típusai, a kárpátaljai magyar nyelvjárások jellemzői	14
IV.	A gyűjtés körülményeiről. Az adatközlők szociológiai változóiról	17
V.	A kutatás eredményei	19
VI.	Összefoglalás	45
VII.	Felhasznált irodalom	47
	Rezümé	
	Melléklet	

I. BEVEZETÉS

*„A nép sokféle nyelven beszél,
de egyforma szívvel szeret.”*

(Jókai Mór)

1.1. Témaválasztás, célkitűzés

A nyelv mindennapi életünk része, az emberi kommunikáció egyik legfontosabb eszköze, amellyel kifejezhetjük érzéseinket, gondolatainkat. Segítségével ismerjük meg a bennünket körülvevő világot, segítségével fejlődik személyiségünk, általa alakul ki identitásunk, hovatartozásunk. Szóhasználatunk, testbeszédünk is személyiségünkről árulkodik.

A magyar nyelv sokszínűsége a nyelvjárásokban is megmutatkozik. A nyelv létezési dimenziói – a tér, az idő és a társadalom – egyaránt befolyásolják a nyelvhasználatot és a nyelvi rendszert. Az élő nyelvek területi nyelvváltozatokban léteznek, amelyek nem különülnek el mereven egymástól, szoros kapcsolatban vannak. Kiss Jenő a nyelvet egy többfunkciós épületegyütteshez hasonlítja, amely az abban lakó közösség egészének kényelmes otthont nyújt. (Kiss 2002: 3–20)

Az emberi kommunikáció sokszínűsége még abban is megmutatkozik, hogy nemcsak szavakkal kommunikálhatunk, verbális módon, hanem a non-verbális kommunikáció elemeit is ugyanúgy alkalmazhatjuk beszédünk során, sőt a metakommunikációs eszközöket nagyobb arányban használjuk.

A metanyelv fogalma a nyelvészetben nagyon szerteágazó. A metanyelvi tevékenység magában foglal minden olyan tevékenységet, amely a nyelvhez valamilyen módon kapcsolódik. Többféle meghatározása is létezik ennél fogva. Elsőként Roman Jakobson foglalkozott a nyelvészetben belül a metanyelv kérdésével, aki a nyelvnek a különböző funkcióit különítette el a kommunikációs modelljének egyes elemeiből kiindulva. Az ő elméletének lényege, hogy a figyelem a kódra irányul, vagyis arra, hogy a kommunikálós felek tisztázzák, hogy jól értik-e egymást. (Sebők 2017: 62)

Szakedolgozatom témája Kárpátaljai magyar anyanyelvi beszélők metanyelvről. Ezt a témát érdekesnek találtam, mivel a nyelvhasználat kérdése mindig is foglalkoztatott, és e témakör vizsgálása során rendszerint új ismeretekre tehetünk szert, új eredményekre figyelhetünk fel. Általános iskolai pedagógusként különösen fontosnak tartom, hogy a nyelvi attitűdöt, nyelvhasználatot meghatározó tényezőket jobban megismerjem, hiszen az eredményes anyanyelvoktatáshoz ez elengedhetetlen.

Témámat kérdőíves módszerrel kívánom kutatni. A kérdőívek eredményei alapján szeretném bemutatni a Kárpátalján élő magyar anyanyelvű emberek nyelvhasználatát, az

államnyelvhez, az anyanyelvhez illetve a nyelvjárásokhoz való viszonyulását, valamint azt, hogy beszélnek-e nyelvjárásban Kárpátalján, és ha igen, akkor milyen nyelvjárási jellegzetességei vannak egyes településeknek, illetve szépnek találják-e a kárpátaljai anyanyelvi beszélők az általuk beszélt nyelvet.

1.2. Hipotézisek

Feltételezésem, hogy a Kárpátalján élő emberek szépnek találják az általuk beszélt nyelvet, és úgy gondolom, különbözőnek tartják a saját nyelvhasználatukat a szomszéd település beszédétől. Valószínűsítem, hogy a megkérdezettek többsége úgy gondolja, hogy nyelvhasználata nem változik 30-40 év múlva sem és az adatközlők többsége különlegesnek tartja a településén használt nyelvváltozatot és úgy tekint rá, mint értékre, melyet őrizni kell, hogy ki ne haljon a nyelvhasználatból.

Sándor Klára Nyelv és társadalom című könyvében az iskolát tekinti a társadalmi szocializáció elsőrendű terepének, de egyáltalán nem mindegy, ki milyen otthoni, óvodai nevelés után lép be ide. Aki otthon nem sajátította el a sztenderd változatot, hanem tájnyelven beszél, annak nem lesz könnyű dolga a továbbiakban. (Sándor: 2016)

Hipotéziseim közé tartozik ennél fogva az is, hogy az adatközlők többségét érte már nyelvi megkülönböztetés nyelvjárása miatt, s ez legvalószínűbben az iskolás évek alatt fordulhatott elő.

A nyelvjárások visszaszorulása természetes folyamat. A visszaszorulás azonban nem úgy értendő, hogy végeredménye kötelezően a dialektusok kihalása kell, hogy legyen. A nyelvjárási beszéddel jelezhetjük azt, hogy egy kisebb közösség tagjai vagyunk. A nyelvjárás így lehet a helyi és a regionális azonosságnak a szimbóluma, azaz társadalmi jegy, a kisközösségi azonosságnak, az együvé tartozásnak a szimbóluma. (Kiss 2017: 217)

II. A METANYELVRŐL, AZ AZT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐKRŐL

2.1. A metanyelv fogalma

Az iskolai nyelvhasználatban különösen hangsúlyos szerepet kap a nyelvről való beszéd, a metanyelv. A nyelvi órákon (magyar nyelv és irodalom, idegen nyelvek) jelentős a gyakorisága, de a nyelvhasználat kérdései más órákon is felmerülnek, elsősorban az adott szakterület (fizika, kémia, földrajz, matematika stb.) szaknyelvével összefüggésben. (Szabó 2013)

A metanyelvről a következő megfogalmazást olvashatjuk a Bakos Ferenc által szerkesztett *Idegen szavak és kifejezések szótárában*: „[a metanyelv] a vizsgálat tárgyát képező természetes v[agy] mesterséges nyelv valamennyi elemét (kifejezését, nyelvtani és jelentéstani jellemzőjét) magasabb logikai szinten egyértelműen meghatározó fogalomrendszer” (Bakos 1976)

Egy másik csoportja a kutatóknak a metanyelvet nem a tárgynyelvtől elkülönülő természetüként határozza meg, sőt mind a kettőt ugyanabba a társalgásban helyezi el. Ennek megfelelően a metanyelv a nyelvhasználatot vagy a nyelvet, mint rendszert meghatározó, társasan létrehozott, (ön)reflexív diskurzusként jellemezhető. (Szabó 2012: 86)

A nyelvjárási környezetben szocializálódott gyerekek az iskolában sajátítják el a köznyelvet. Itt érik őket az első pozitív vagy negatív tapasztalatok is beszédükkel kapcsolatban. Éppen ezért az iskolai oktatásnak nagy szerepe van nyelvjárási attitűdök alakításában.

A nyelvjárásokról beszélve „nem az egyetlen normához viszonyított helyes vagy helytelen végleteiben gondolkodunk, hanem a nyelvjárások [...] saját normáihoz viszonyított helyénvalóságban. És nem az elhatárolásban, hanem a változatosság és változás folyamatosságában. Ez a heterogén harmónia a nyelv igazi egysége. Ebben a keretben a nyelvjárás teljes értékű nyelvváltozat, a teljes élet kifejezője adott közösségben” (Péntek 2015:76)

2.2. A metanyelvi ismeretek alakíthatóságáról egy személyes élmény alapján

Azt, hogy hogyan vélekedünk egy-egy nyelvváltozatról nagyban befolyásolhatja személyes tapasztalatunk, a minket ért élmények, ismeretségek. Minden embernek a saját anyanyelvváltozata a legszebb: erre számtalan felmérés utalt már. Ennek ellenére jó, ha

közelebről megismerkedünk más területek magyar beszédével, hiszen a pozitív, elfogadóbb attitűdöt, metanyelvi ismereteinket erősítheti minden élmény.

Sokat hallottam, s olvastam már a székely nyelvjárásról, de ez mind kevés volt ahhoz, hogy igazán megértsem, mi az ami ennyire megkülönbözteti a többi nyelvjárástól. Hogy mitől különleges tehát a székely nyelvjárás, csak az tudja megmondani, aki már hallott székely embert beszélni.

Mikszáth Kálmán szavai méltóak szerintem, hogy írni kezdjek a székely népről:

„Olyan nép a székely, hogy akkor is érdemes volna őket megszeretni, ha egy szót sem tudnának magyarul. Hát még így, mikor egy szót sem tudnak másképp!” (Forrás: Mikszáth, Kalendárium)

Nagy vágyam volt mindig is, hogy egyszer eljussak Erdélybe. Nem gondoltam, hogy ez idén februárban teljesülni is fog, de a 2022.február 24-én kitörő orosz-ukrán háború amellet a sok szörnyűség mellett, amit magával hozott, számomra annyi jót adott, hogy székelyföldön, Erdélyben, a Hargita szívében tölthettem öt hetet a családommal együtt.

Igazak Mikszáth Kálmán szavai, miszerint, ha egy szót sem tudtak volna magyarul, akkor sem tudtam volna nem megszeretni az ott élő embereket. Sok mindent tudtam meg a székelyekről, amit eddig nem tudtam, vagy másképp gondoltam. Elsőként azt, hogy a székely és magyar ember között nagy különbség van, hiszen a székelyek a legősibb magyarnak tartják magukat, amire méltán büszkék is lehetnek. Tehát a székely ember székelynek születik, székely öntudattal. A székely magyar híven őrzi a hagyományokat, s nyelvében is őrzi ezeket a hagyományokat. Ennyire szépen csengeni a magyar nyelvet talán eddig még nem is hallottam. Szinte inni lehetett ezeknek az embereknek a szavait. Nyelvjárási beszédük annyira természetesen hangzott, hogy a saját beszédemet, kiejtésemet éreztem furcsának, amikor beszélgettünk. Nem gondoltam, hogy egy közösen beszélt nyelven belül lehetnek ilyen nagy eltérések, ám ezek cseppet sem voltak zavaróak. Bár voltak szituációk, amikor nem értettük meg teljesen egymást, esetleg félreértések születtek.

Tapasztalataim szerint a legnagyobb eltérés a talán a kiejtésben mutatkozik a kárpátaljai és a székely nyelvjárás hallatán, valamint a elmondhatjuk azt is, hogy a szókincese, a szófűzése, a fordulatokban gazdag szókincese teszi jellegzetessé a székely nyelvjárást.

Jellemző vonása a székely ember beszédjének az –e kérdőszócska gyakori használata. Annyira különlegesen, furcsán hangzott a mi kárpátaljai fülünk számára az,

hogy szinte mindegyik ige után használják az –e kérdőszót, hogy el kellett teljen egy kis idő számunkra, míg megszoktuk az ilyen típusú kérdéseket: *Kérsz-e te vizet? Jössz-e vélem? Érted-e? Hallod-e?*

S ha eddig úgy tudtam, hogy egy magyar mondatban a hanglejtés az ereszkedő-eső, akkor a székelyeknél valamiféle mondatvégi, szóvégi hangsúly van jelen, ami elsőre úgy tűnt számomra, hogy a mondanivaló még nem ér véget, s lesz valamiféle folytatás még.

Ebben a rövid fejezetben néhány hétköznapi szituációból kiindulva megpróbálom érzékeltetni, hogy milyen beleszöppenni egy ilyen kivételes és különleges nyelvi környezetbe, mint amelyet a székely nép tudhat magáénak.

Tamási Áron Ábel a rengetegben c. regényének első olvasásakor nem figyeltem fel igazán a nyelvi jellegzetességekre, a tudatosan nyelvjárásban megfogalmazott mondatokra, kifejezésekre, pedig ez a regény a maga tisztaságában, szépségében mutatja be számunkra a székely nyelvjárást:

„A legfelső kőlépcső jobbik peremét szoktuk volt fenésre használni, oda lekuporodtam hát, és fenéshez láttam. Éppen javában dolgoztam, amikor édesanyám egy fél zsák pityókával a hátán megérkezett.” (Tamási 1993: 5)

Érdekes volt számomra, hogy Erdélyben még az éttermek étlapjain is a *pityóka* szó szerepel, a *krumpli* szó egyáltalán nem használatos, igyekeztem tehát megbarátkozni a burgonya efféle megnevezésével.

Szóval nyelvjárás ide vagy oda, az embert elárulja a beszéde, akárhová is megy, az biztos. Bármelyik üzletbe mentünk be, rögtön tudták, hogy nem vagyunk helyiek, egyszerűen annyira különbözött a kiejtésünk. A kiejtésemen változtatni nem tudtam, de az utolsó héten, hazautazásunk előtt próbáltam alkalmazkodni, így *pityókát* főztem, sőt *szalmapityókát*, *pápánást* (fánk) ettünk és *borvizet* (ásványvíz) ittunk, amivel kapcsolatban az első napokban még voltak kételyeim, hogy fogadjam el vagy sem és *böfft* (franciasaláta) is készítettem. A gyógyszerárban sorbanállva pedig szépen odaillesztettem én is azt a számomra oly érdekes „e” kérdőszócskát, csak hogy ne legyek feltűnő: *„Van-e utazást segítő gyógyszer?”* S a félreértés, amit már fent említettem, az abból származott, hogy az utolsó héten át kellett költözzünk egy másik házba, ahol *spóron* kellett volna főztek, s én fel is készültem a tűzgyújtásra, ám feleslegesen, mert náluk a *spór* az gáztűzhelyet jelent.

Amit még észrevettem, mivel a fűtésünkkel többször is probléma volt, az az, hogy a fűtést *füttésnek* ejtik, s erre Kiss Jenő: Magyar dialektológia c. könyvében is találtam

utalást, miszerint az -ít képzős, illetőleg -t végű igék -t mássalhangzója is megnyúlik két magánhangzó között (fiittés, hiittés). (Kiss 2003: 339)

Jellemző volt az ä hang használata, mely nagyjából „á” hangnak felel meg: *este-ästä, ember-ämbär*

A keleti székelységben a másutt is meglevő alsó nyelvállású e legelső nyelvállású á lesz, szinte alig különböztethető meg az á-tól. Ezt a helyzetet fenntartja, illetőleg megerősíti, hogy a keleti székelységben és a vele összefüggő moldvai székely nyelvjárásban előforduló nyílt e (ä) hangot a román helyesírásban ii-val jelölik: Adjad = Egyed, Aiud = Enyed, Cleja = Klézse, mert azt — a románban nincs a magyar nyílt e-t fonetikailag közelítő hangtípus — nyilvánvalóan saját nyelvük a hangtípusával azonosítják. (Kiss 2003: 343)

Érdekes volt számomra a be-igekötő használata, például a *béhozta, bétette, bėjárt* igekötős igéknél, ahol nemcsak az é betű jellegzetes használata tűnt fel, hanem például *bėjárt* igének a jelentése is más náluk (bejött).

Tapasztaltam tehát, hogy jellegzetes a beszéde a székely embernek és most már tudom, bárhol felismerném őket.

Visszatérnék még a fent idézett sorok második felére, mely arra utal, hogy a székely ember büszke arra, hogy ő magyar és hogy magyarul beszél, és hiába Romániában belül élnek, az ő gondolkodásmódjuk szerint az az ember szégyellje magát, aki nem tud magyarul, nem pedig az, aki nem tud románul. Lehet ez amiatt is, hogy ők többséggel vannak magyarok Románián belül, mint mi itt Kárpátalján, de példás az, ahogyan ők magyarul beszélnek és kiállnak magyarságukért, és ragaszkodnak az ősmagyar jegyekhez és meg is akarják ezeket őrizni. S ami még érdekes, hogy nem is akarnak másképp tudni és másképp beszélni, mint magyarul, számukra csak a magyar az, melyen szívesen beszélnek.

Nem is szeretném tovább ragozni azt, hogy ezek az emberek mennyire a szívemhez nőttek ezalatt az idő alatt. Magyarabb magyart nem ismerek a székelyektől, és segítőkészségük és kedvességük is határtalan számomra.

A szívem csücske lett Erdély, a beszédjükről, nyelvjárásukról pedig még egyszer csak annyit szeretnék mondani, hogy gyönyörű mind a kiejtése, mind azok a szavak, amelyeket használnak, bár ezek nálunk nem használatosak (*anyatárs=nászasszony, menyecsketárs=sógornő*).

Számomra itt, Erdélyben bizonyosodott be, hogy lehet egy nyelvjárás gyönyörű, s egy magyar embernek sosem szabad szégyellnie azt, ha nyelvjárásban beszél, hanem mindenkor büszke kell legyen azokra az értékekre, amelyeket magáénak tudhat.

III. A NYELVJÁRÁSOKRÓL ÁLTALÁBAN

3.1. A nyelvjárás fogalma

Életünk létfontosságú eleme a beszéd. Beszéd nélkül az ember el sem tudná képzelni az életet, hiszen minden nap próbáljuk megértetni magunkat a másik emberrel és jól esik az, ha megértenek, meghallgatnak bennünket. Bátran beszélünk a mi megszokott kis környezetünkben, ahol tudjuk, hogy elfogadnak, szeretnek bennünket, de mi a helyzet, amikor egy nagyobb közönség elé kell kiállnunk és ott megszólalnunk? Büszkék vagyunk-e arra a magyar beszédre, amit használunk vagy kételyek vannak bennünk, hogy helyesen beszélünk-e magyarul? Sokszor halljuk, s tanítjuk, a nyelvjárás érték, melyet meg kell őrizni. Aztán meg olyat is hallunk, hogy ha nyelvjárásban fogunk beszélni, akkor nem sokra vesszük. Nehéz ezeket az egymásnak ellentmondó elveket a helyükre rakni. Annyi biztos, hogy senkit sem szabad kigúnyolni, kinevetni beszédéért.

Bizonyára a legtöbben felfigyeltünk már arra, hogy a magyar nyelvterület különböző régióiból származó beszélők mindannyian egy kissé másként beszélnek magyarul. Ez pedig azt jelenti, hogy különböző nyelvjárásokat használnak, ugyanis „minden természetes nyelv nyelvjárásokban éli életét, s mindegyiknek megvan a szerepe az adott közösség kommunikációs tevékenységében, tehát megvan a nyelvjárások létjogosultsága is.” (Sándor 2011: 181)

Teljesen egyetértek Beregszászi Anikó A lehetetlent lehetni című könyvében leírt gondolataival, miszerint az anyanyelvi nevelésnek nem lehet célja a tanulók alapnyelvének kiírtása, lerombolása, így nem a *helyett*, hanem a *mellé* tanítja a standard változatot. Tehát minden nyelvváltozatnak, stílusrétegnek megvan a maga használati köre, csupán azt kell tudnunk, hogy mi, hol, mikor helyénvaló. Ha tehát nem egyezik a standard normával az, amit mondunk, attól még az helyes lehet, csak nem a standard nyelvváltozat szabályai szerint. A mi feladatunk pontosan az, hogy felhívjuk a tanulók figyelmét a standard és a nem standard nyelvváltozatok közötti különbségekre, és tudatosítsuk a gyerekekben, hogy melyik nyelvi elem tartozik az egyik és melyik a másik változathoz, s melyik nyelvi jelenség használható az egyes beszédhelyzetekben, s ezt mind hozzáadó (additív) szemléletben tegyük, a tanulóink megbélyegzése nélkül. (Beregszászi 2012: 19)

Nyelvjárási nyelvhasználattal bárhol és bármikor találkozhatunk életünk során. A nyelvek nyelvváltozatok formájában élnek, ezért egy nyelvről sem mondhatjuk el, hogy teljesen egységes. A nyelv sokszínűségére figyelhetünk fel, mikor egy más régióban élő

emberrel beszélgetünk. A nyelvjárások által tehát csakis gazdagabbnak mondhatjuk beszédünket.

Mégis számos kérdés merül fel napjainkban a nyelvjárásokkal kapcsolatban, főként azon téren, hogy a nyelvjárás teljes értékű nyelvváltozatnak tekinthető-e vagy sem, milyen szerepkört töltenek be ezek a nyelvjárások, mire való egyáltalán és milyen nyelvi sajátossága van egy-egy nyelvjárásnak.

Kiss Jenő megfogalmazása szerint a nyelvjárások elsősorban arra valók, hogy az emberek mindennapi dolgaikban egymással érintkezni tudjanak. A nyelvjárásokat tehát a következő általános megállapításokkal jellemezhetjük:

- A legrégebbi nyelvváltozatok, amelyek a magyarban történeti adatokkal igazolhatóan elsősorban paraszti közösségekhez és kultúrához kötődnek

- A köznyelvek valamely nyelvjárásból vagy nyelvjárások ötvöződéséből jöttek létre

- A magyar nyelvközösség tagjainak többsége ma is nyelvjárás háttérű, ezért nyelvhasználata több-kevesebb regionális jegyet hordoz.

- A nyelvjárások változása kettős síkon zajlik: szűkülnek használatuk szinterei, és csökken regionalitásuk mértéke.

- Tévedés a nyelvjárások bekövetkező kihalását jósolni. (Kiss 2017: 200)

A nyelvjárások kihalásától eltekintve még számos tévhit él a köztudatban a nyelvjárásokkal kapcsolatban. Nem tekinthetünk tehát a nyelvjárásra úgy, mint a köznyelv romlott változatára, vagy mint egy helytelenül használt nyelvre. A nyelvjárás beszéd véleményem szerint szebbé, színesebbé teszi mondanivalónkat, erre bizonyágul szolgálnak például a népdalaink, különböző népköltészeti alkotásaink. Szerintem a nyelvjárás teljes értékű nyelvváltozat lehet egy adott közösségben, használata által csak többek lehetünk, hiszen ez a sajátunk, környezetünkben halljuk nap mint nap, hiszen nyelvjárás nyelvhasználattal bárhol és bármikor találkozhatunk, főként falun, ahol elterjedtebb a nyelvjárás beszéd használata, mint városban.

3.2.A magyar nyelvjárások típusai, a kárpátaljai magyar nyelvjárások jellemzői

Véleményem szerint, jó ha tisztában vagyunk néhány alapfogalommal, ha a nyelvjárásokról beszélünk, nem árt tisztázni a helyi nyelvjárás, nyelvjáráscsoport, valamint nyelvjárás régió.

De mit is értünk a nyelvjárás fogalma alatt?

„A mindennapos magyar nyelvhasználatban nyelvjárás a területi alapon elkülönülő, elsősorban a falvakban használt és a köznyelvtől eltérő nyelvváltozatot értjük.”
(Sándor 2011: 181)

Kiss Jenő a következőképpen határozza meg a helyi nyelvjárás, nyelvjárás csoport, valamint nyelvjárás régió fogalmát:

A *helyi nyelvjárás* az, amely mögött egy-egy település, zömmel falu beszélőközössége áll.

A *nyelvjárás csoportot* több, egymással lazább kapcsolatban lévő település nyelvjárásai alkotják, amelyeket történeti és földrajzi, gazdasági és művelődési adottságokból következő szálak fűznek össze többé vagy kevésbé.

A *nyelvjárás régió* nyelvjárás csoportok azon együttese, amelyeket meghatározott, nem nagyszámú nyelvjárás jelenség közös, csak az adott nyelvjárás csoportokra jellemző együttes előfordulása tesz elkülöníthetővé. (Kiss 2017: 203)

Ezen alapfogalmak ismeretében szeretném bemutatni a magyar nyelvjárás típusokat, melyek a Deme-Imre (szerk.) nagyatlaszban is fellelhetők:

1. A nyugat-dunántúli nyelvjárás régió (nyelvjárás csoportjai: északnyugat-dunántúli, őrségi, zalai, hetési – és a göcseji, ha ez utóbbit önálló csoportnak tekintjük).
 2. Közép-dunántúli–kisalföldi (nyelvjárás csoportjai: Balaton-vidéki, észak-dunántúli, észak-dunai, csallóközi–szigetközi).
 3. Dél-dunántúli (nyelvjárás csoportjai: közép-somogyi, dél-somogyi, észak-baranyai, dél-baranyai).
 4. Dél-alföldi (nyelvjárás csoportjai: kiskunsági, Baja környéki, Szeged környéki).
 5. Palóc (nyelvjárás csoportjai: nyugati palóc, északnyugati palóc, Ipoly vidéki, középpalóc, déli palóc, Eger vidéki, keleti palóc, Hernád vidéki).
 6. Tisza–Körös vidéki (nyelvjárás csoportjai: hajdú-bihari, kalotaszegi).
 7. Északkeleti (nyelvjárás csoportjai: szabolcs-szatmári, bereg-ugocsi, ungi, észak-szilágyi).
 8. Mezőségi (nyelvjárás csoportjai: belső-mezősi, Aranyos vidéki, Maros–Küküllő vidéki).
 9. Székely (nyelvjárás csoportjai: udvarhelyszéki, háromszéki, kászoni, alsíki, felcsíki, gyergyói, kelet-marosszéki).
 10. Moldvai (nyelvjárás csoportjai: északi csángó, déli csángó, moldvai székely).
- (Deme –Imre 1972)

A trianoni békeszerződés értelmében a magyar nyelvterületből minden irányban szakadtak le magyar nyelvjárású emberek. A 10 nyelvjárástípus közül 7 található Magyarországon, 3 pedig Magyarország területén kívülre esik, ez pedig a mezőségi, a székely és a moldvai nyelvjárású régió.

A kárpátaljai nyelvjárás a magyar nyelvjárású terület északkeleti nyelvjárású régiójának egy részét képezi (Imre 1971: 365, Lizanec – Horváth 1981: 3, Kiss 2001: 292), ahol a nyelvjárás kommunikációs eszközként van jelen, az emberek mindennapjainak nélkülözhetetlen eszköze..

Néhány hangtani sajátosság alapján Horváth Katalin, az ungvári egyetem docense, különböző alcsoportokat állított fel, több tanulmányában is foglalkozott e nyelvjárások osztályozásával (Horváth 1976), az általa meghatározott felosztást alapul véve, a hangtani jellemzőik alapján a következő altípusokra osztja a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat:

1. A Rahói járás nyelvészletei és Aknaszlatina (Técsői járás) nyelvjárása. Jellemző rájuk, hogy (az á és é kivételével) nem használják a hosszú magánhangzókat.

2. Visk (Husztai járás) mint nyelvjárású terület, amely több rokon vonást mutat a mezőségi nyelvjárású típussal.

3. A Nagyszőlősi és a Beregszászi járás nyelvjárásai, amelyekre kétféle é fonéma jellemző: é'g (fn) és 'ég (ige).

4. Salánk nyelvjárása a Nagyszőlős járásban, amelyet a zárt e-zés és /-zés jellemez.

5. Badaló (Beregszászi járás) és Dercen (Munkácsi járás) nyelvjárása, ahol záródó és nyílólabiális diftongusok találhatók.

6. Nagydobrony (Ungvári járás) és Beregrákos (munkácsi járás) palóc jellegű nyelvjárású területek. (Horvát 1992)

IV. A GYŰJTÉS KÖRÜLMÉNYEIRŐL. AZ ADATKÖZLŐK SZOCIOLÓGIAI VÁLTOZÓIRÓL

Kérdőívemet a Munkácsi kistérséghez tartozó személyek töltötték ki. Az Ukrajnában végbemenő 2020-as decentralizációs reform alapján a munkácsi kistérséghez jelenleg 18 település tartozik az új kárpátaljai közigazgatási felsosztás szerint, melyek a következők: Bárdháza, Kissarkad, Dercen, Drágabártfalva, Dávidfalva, Beregkisalmás, Várkulcsa, Lóka, Makarja, Munkács, Maszárfalva, Alsókerepec, Újdávidháza, Pósháza, Pisztraháza, Romocsafalva, Fornos, Alsóschönborn. (Forrás: Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont)

A kérdőíves módszert véltem a legalkalmasabbnak, hogy egyszerre több adatközlőtől nyerhessek összehasonlítható adatokat. Kérdőívemet az adatközlőknek online formában volt lehetőségük kitölteni. Kutatásom főként a nyelvjárási beszédre, a nyelvjárási tudatra kérdez rá.

A vizsgált területeken, tehát a munkácsi kistérségen belül a lakosság jelentős része napjainkban is aktív használója egyes nyelvjárásoknak. Szóbeli és írásbeli megnyilvánulásaikban egyaránt megfigyelhetők más-más nyelvjárási elemek is.

A kutatás kiemelt figyelmet fordít arra, hogyan tekintenek a megkérdezett adatközlők az általuk és a környezetük által használt nyelvjárásra, a nyelvhelyességre, valamint mennyire befolyásolják őket a változatokkal kapcsolatos hiedelmek, előítéletek. Azt is vizsgálja kutatásom, hogy metanyelvi kompetenciájuk mit árul el nyelvi/nyelvjárási komfortérzetükről és az identitásukról.

Kárpátalján többen is foglalkoztak a nyelvváltozatok kutatásával valamint a nyelvi attitűd vizsgálatával. Lakatos Katalin középiskolások valamint pedagógusok között végzett kutatást a nyelvi, nyelvjárási attitűd feltérképezésére illetve a köznyelvi normatudatot is vizsgálta. (Lakatos, 2006: 97–104, 2007a: 293–299, 2008: 53–61, 2009: 423–430, Dudics, 2014: 69 – 76, 2016: 153 – 156).

A nyelvi attitűdöt érhető gyengítő és erősítő hatásokról szól Karmacsi Zoltánnak a 15. Élőnyelvi Konferencián elhangzott előadása (Karmacsi 2009: 415–422), a kárpátaljai magyarság nyelvi attitűdjéről, sztereotípiáiról pedig további felmérések tájékoztatnak bennünket Beregszászi Anikó, Csernicsekó István, Hires Kornélia valamint Márku Anita írásaiban. (Beregszászi – Csernicsekó – Hires – Márku 2003: 233–242)

Nagy segítségemre voltak kérdőívem összeállításában a nyelvjárási attitűdre vonatkozó korábbi vizsgálatok eredményei, leginkább Lakatos Katalin disszertációja.

(Lakatos 2010) Igyekeztem úgy összeállítani a kérdéseket, hogy a válaszokból pontos képet kaphassak arról, hogy milyen az adatközlők viszonyulása a nyelvjárásokhoz.

A válaszok alapján a kistérség lakóinak a nyelvjáráshoz, a nyelvhez való viszonyulását próbáltam összegezni. Kérdőívemet összesen 104 személy töltötte ki, női többséggel, ugyanis kérdőívemet 89,4 %-ban töltötték ki nők, míg a kérdőívet kitöltő férfiak száma csak 10,6 %. A legközlékenyebb a 26-35 éves korosztály volt, mely a legnagyobb számban töltötte ki a kérdőívet, pontosabban 39,4%-ban. A legtöbb adatközlő fornoszi lakos (33,7 %), de nagy számban töltötték ki kérdőívemet a szomszéd település-Dercen - lakói is (12,5 %), a többi adatközlő pedig a Munkácsi járáshoz tartozó falvak, valamint Alsókerepec és Munkács város lakosa volt.

A kérdőívet kitöltő személyek foglalkozása nagyon változatos képet mutat, ugyanis az adatközlők között előfordult tanár, tanító, háziasszony, óvodapedagógus, diák, orvos, gyógyszerész, könyvtáros, asztalos, magánvállalkozó, fodrász, varrónő, mezőgazdász, nővér, takarító, operátor, bolti eladó, előadóművész, virágkötő, kozmetikus, festő, cégigazgató, teológus, és nem kis számmal töltötték ki kérdőívemet olyan személyek, akik az anyaságot jelölték meg fő foglalkozásuknak.

Az adatközlők 29,8%-a jelölte Fornost, mint települést, munkahelyül.

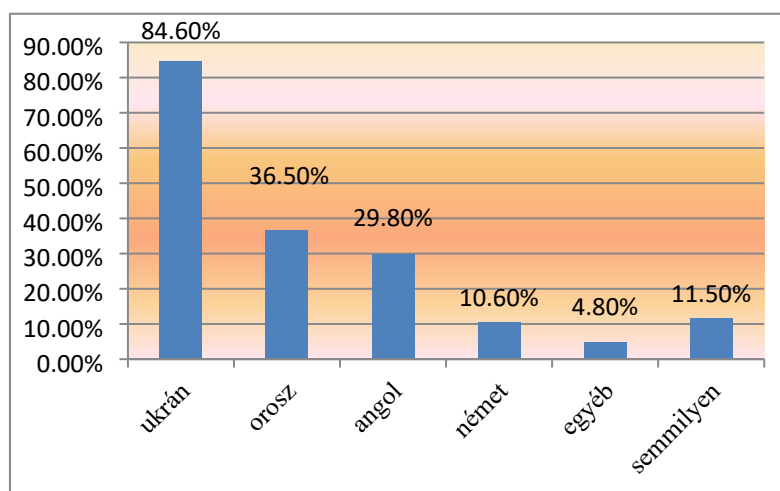
A kérdőívemet különböző végzettségű személyek töltötték ki. A kitöltők között 51,9 % rendelkezett középfokú végzettséggel, 45,2 % felsőfokú végzettséggel, 2,9 % pedig alacsony fokú végzettséggel. Az általános iskolát 96-an, a középiskolát 78-an, a főiskolát/egyetemet pedig 40-en végezték magyar nyelven. Általános iskolai tanulmányait a kitöltők 6 végezte ukránul, a középiskolai tanulmányait már kicsivel többen, 22-en végezték ukránul, s szintén emelkedik az ukránul tanulók száma a főiskolai/egyetemi évek alatt, ahol már az adatközlők 23 a tanult ukránul. Orosz nyelven mindössze 4-en, tanultak általános iskolában, a középiskolában a kitöltők 6 a tanult oroszul, a főiskolai/egyetemi éveken pedig 3 tanult orosz nyelven.

Az válaszadók 98,1 %-a magyar anyanyelvűnek vallották magukat, elenyésző számban akadt ukrán és orosz anyanyelvű kitöltő is, viszont a nemzetiség kérdésénél már csak 76% vallotta magát magyar, 24 % pedig ukrán nemzetiségűnek.

V. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

Az első kérdésemre, melyben azt kérdeztem, hogy melyik a legszebb nyelv, szinte mindenki azt válaszolta, hogy a magyar. Ez valószínűleg azért van, mert mindenki számára a saját anyanyelve a legszebb. Volt, aki ezt le is írta a válaszában, hogy az anyanyelvüinktől nincs szebb nyelv a világon, vagy hogy mindegyik nyelv szép a maga módján. Voltak, akik a magyar mellett még az orosz, ukránt, franciát, sőt a spanyolt tartják még a legszebbnek.

Másodsorban arra kérdeztem rá, hogy a magyaron kívül milyen nyelven beszélnek még (ukránul, oroszul, angolul, németül, egyéb nyelven vagy épp semmilyen más nyelven). A válaszokból kiderült, hogy az ukrán nyelvet 84,6 % beszéli, oroszul 36,5% beszél, angolul 29,8%, 11,5 % azt jelölte, hogy a magyaron kívül egy nyelvet sem beszél, míg németül 10,6% beszél és 4,8% az egyéb nyelv válaszlehetőséget jelölte.

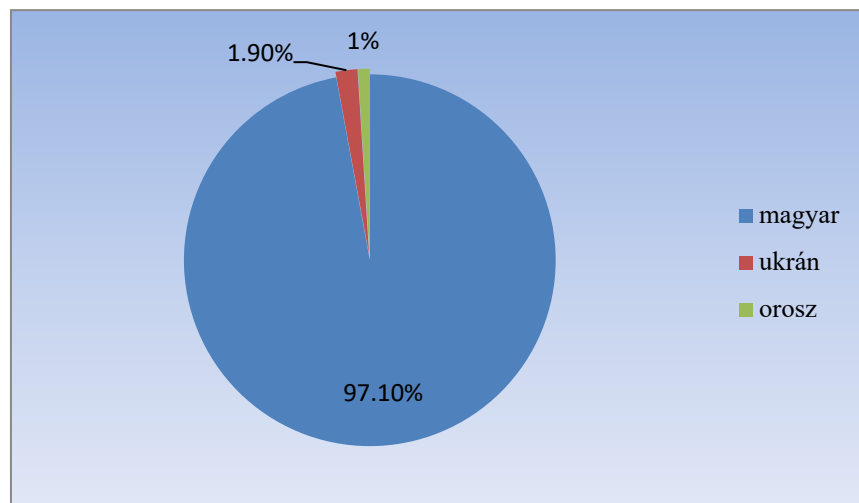

1. ábra. A magyaron kívül milyen nyelven beszél? N=104

Következő kérdésemnél arra szerettem volna választ kapni, hogy a válaszadók mely nyelvet használják a leggyakrabban.

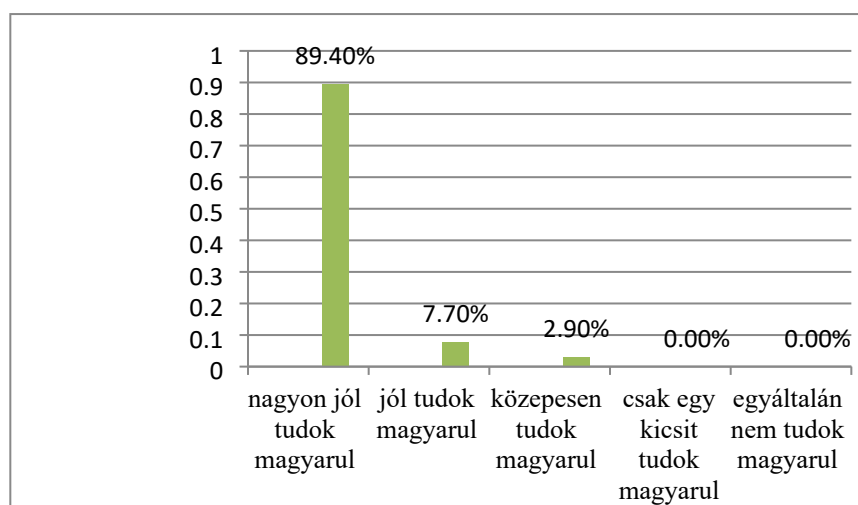
A diagramból jól látható, hogy majdnem 100%-os arányban használják az adatközlők leggyakrabban a magyar nyelvet, s csak nagyon kevesen használják leggyakrabban az ukrán vagy az orosz nyelvet.

Fontos a magyar nyelv jelenléte és az anyanyelvi képzés hosszú távú fenntartása az oktatásban is, mert a magyar iskolák átadnak egy sor olyan kulturális és történelmi referenciát, amelyek birtokában valaki részévé válhat a valamennyi magyar által birtokolt közös és magától értetődő tudásnak. (Beregszászi 2021: 11)

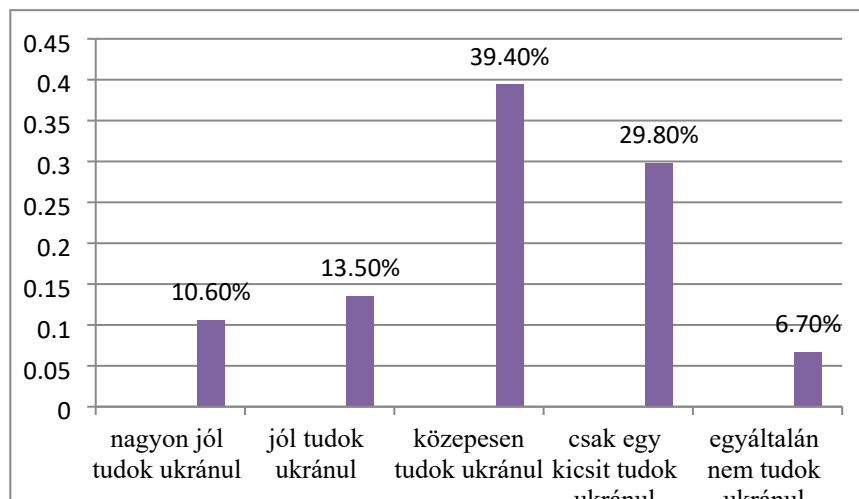
2. ábra. A nyelvek használatának gyakoriságáról. N=104

Folytatásképpen arról kérdeztem adatközlőimet, milyen szinten beszélik a magyar nyelvet. Erre a kérdésemre 89,4 % válaszolta azt, hogy nagyon jól tud magyarul, 7,7 % azt, hogy jól tud magyarul és 2,9 % azt, hogy közepesen tud magyarul.

3. ábra. A magyar nyelvtudás szintjéről. N=104

Hogy milyen szinten beszélik viszont az ukrán nyelvet az adatközlők, sokkal változatosabb eredményt mutat a diagramunk: ugyanis 10,6 % válaszolta azt, hogy nagyon jól tud ukránul, 13,5 % azt, hogy jól tud ukránul, 39,4 % azt, hogy közepesen tud ukránul, 29,8 % azt, hogy kicsit tud ukránul, és 6,7 % pedig azt válaszolta, hogy egyáltalán nem tud ukránul.

4. ábra. Az ukrán nyelvtudás szintjéről. N=104

A következő kérdéssel közelebb kerültem magához a szakdolgozatom témájához, mivel a nyelvjárás fogalmával kapcsolatban kérdeztem adatközlőimet.

A nyelvjárás fogalmának többféle meghatározása ismeretes számunkra. A nyelv változatokban él, ez nem kétséges, erről beszél Kiss Jenő nyelvész is, a következőket olvashatjuk írásában:

„Minden nyelv változatokban él. A nyelvváltozatok a nyelvek létezési formái [...] ezek összefüggnek egymással, s közös szerepkörük mellett vannak egyedi funkcióik is. A „Hány magyar nyelv van?” kérdésre a válasz egyértelmű: egy magyar nyelv van. A válasz azon nyelvek esetében különösen is egyértelmű, amelyek a környező nyelvektől feltűnően eltérnek. A magyar ezek közé tartozik. Így hát, ha valamely magyar nyelvváltozat nagyon eltérne a többitől, akkor sem lenne kétséges hovatartozása, mert így is közelebb állna a magyar nyelv változataihoz, mint bármely más, nem rokon nyelv bármely változatához. (Kiss 1994: 112–113)

A nyelvjárás fogalmával kapcsolatban többféle megfogalmazást is kaptam, a beérkezett válaszokból azt láthatjuk, hogy a legtöbb válaszadó valamely földrajzi helyhez köti a nyelvjárást, mely egy adott közösségen belül használt beszédformát jelent:

„Nyelvjárásnak a különböző települések, tájak nyelvhasználati sajátosságait értem”

„Nyelvjárás- egy adott területen beszélt nyelv”

„Egyes vidék sajátos szóhasználatát”

„Egy régióon belül beszélt nyelv, melynek szókincse és hangrendje sajátos, eltérő a standard nyelvtől”

„A lakott település beszédét”

„Egy közösségre jellemző szavak kiejtését”

„Eltérő megnevezések pl. egy ország különböző területein”

„Egy adott területen élő nép nyelvi sajátosságát, szokását.”

„Egy adott területen lévő társadalmi csoport sajátos nyelvhasználata”

„Egy adott térségre, területre jellemző nyelv, szóhasználatbeli sajátosságot.”

„Egy-egy régiónak a sajátos nyelvhasználatát”

„Falvak különböző szóhasználatait és kiejtési módjait”

„Egy adott területen használt nyelvi formák”

„Az adott tájegység sajátos nyelvezete”

„Egy adott tájegység vagy falu, város sajátos nyelvhasználata, beszédstílusa”

„Egy adott közösség, tájegység olyan kifejezéseit, amelyek más nemzetek, vagy egy tényező hatására alakultak ki, és a mindennapi nyelvhasználat szerves részévé váltak.”

„Egy adott földrajzi tájegység lakóinak a különleges nyelv és szóhasználata.”

„Valamely területen/vidéken használt, beszélt nyelv”

„Egy bizonyos településre vonatkozó beszéd, szóhasználat”

„Amit az adott lakóhelyen használnak és csak ott értenek”

„Egy adott régió belül beszélt nyelv nem hivatalos változata”

„Egy adott táj jellegzetes szavait, esetleg hangzóinak jellegzetes ejtését”

„A nyelv területenkénti változata”

„Egy adott területen élő közösség egyéni nyelvhasználata.”

„Amit egy adott népcsoport használ, egy adott helyen”

„Azt a nyelvi sajátosságot, amit egy bizonyos területen élő emberek használnak.”

„Olyan beszédstílus, amit egy település kialakít magának”

„Egyes területek járások nyelvi, beszédben való eltérése.”

A nyelvjárás egy adott területre, közösségre jellemző nyelvváltozat, ami valamiben eltér a köznyelvtől.”

„A nyelv kissé módosult változata. A különböző földrajzi területeken a különféle szokások, az eltérő nyelvhasználat miatt az adott nyelvben a kiejtés és a szavak változatossága.”

„Más-más területen élők különböző megnevezése egy adott dologra, mint pl. létra-lajtorja, aminek a jelentése megegyezik.”

Egyesek szerint nagyszüleink beszéde a nyelvjárás, amit az őseinktől vehettünk át:

„A nagyszüleinktől hallott szavakat vagy dédszüleinktől mint pl. iskola(iskola),éveg (üveg). Olyan szavakat, kifejezéseket jelent, amiket régen használtak.

„Amit régen nagyszüleink beszéltek”

„Amit az őseinktől veszünk át”

Mások konkrétan egy faluhoz kötik, a nyelvjárás alatt a falusi beszédet értik:

„Falusi beszéd”

„Amit használunk a falunkban”

„Helyi beszéd”

Egy adott vidék, falu sajátos nyelvezete, szavak használata.”

Nyelvjárási beszéd azonban nem csak falvakban létezik, jelen van a városi beszédben is. Egyes adatközlők őszintén leírták, hogy nem tudják mi is az a nyelvjárás. Viszont több válaszadó megemlítette válaszában azt, hogy a nyelvjárásnak valamiféle köze van a kiejtéshez, hiszen ezeket a másképpen kiejtett szavakat megértik azok az emberek, akik egy nyelvjárást beszélnek vagy egyazon régióban élnek.

„A szavak másnemű hangsúlyozását, a végződések helytelen használatát”

„Ahogy beszélünk”

„Társulások, beszédformák”

„A szavak kiejtésének megváltozását”

„Amely nem található meg az írott és beszélt köznyelvben, csak egy, vagy több nyelvjárásban.”

„Szavak többféle megnevezése”

„A hétköznapiakban használt beszédet”

„Környezetem "beszédhibáit", egy-egy szónak csakis a ránk jellemző használatát”

„Azt, ahogy beszélünk”

„Bizonyos végződések beiktatása, módosítása, némely hangok húzása”

Ha a nyelvjárásról beszélünk, mindenképp meg kell említsük a kultúrát is, hiszen ezek szoros kapcsolatban állnak egymással. Gazdag Vilmos írásában ezt olvashatjuk:

A kárpátaljai magyar nyelvjárások már Trianon előtt is a magyar nyelvterület peremvidékét alkották, ahol több nép mindennapi kapcsolatban élt egymás mellett. E népek mind kultúrájukban, mind nyelvükben hatással voltak egymásra (Gazdag 2013: 66)

A kárpátaljai magyar nyelvjárások az úgynevezett északkeleti nyelvjárási régióhoz tartoznak, mely az abaúji ö-ző típustól keletre, kb. a Hernád alsó folyása – a Sajó – a Tisza – Csap – Nagyszőlős vonaltól északra a nyelvhatárig terjed. (Imre 1971: 365)

A *Hiába repülsz te akárhová...* című gyűjteményben (Csernicskó – Márku szerk., 2007) a *Beszélhetünk-e egységesen „Kárpátaljai magyar nyelvjárásokról”* című tanulmányban a nyelvjárásokról, mint összefoglaló terminusról, mint elvileg önálló

nyelvváltozatról olvashatunk, mely sajátosságoknak mondható, s nem csak amiatt különbözik a magyarországi nyelvjárásoktól, hogy ezek peremnyelvjárásoknak mondhatóak, tehát a magyar nyelvterület szélén helyezkedtek el, hanem abban is, ami már Trianon előtt is megvolt, miszerint a nyelvhasználati szinterek nagy részén, elsősorban a nyilvános, az állami befolyás alá tartozó szintereken ugyanis nem a magyar, hanem az ukrán/ orosz nyelv használatos és jellemzőbbek az archaikus nyelvi formák valamint a neologizmusok is később jutnak el ide, emiatt vélhetik úgy a magyarországiak, hogy a határon túl archaikusabban, régiesebben beszélnek. (Beregszászi – Csernicskó 2007: 14–15)

Arra a kérdésemre, hogy mit nevezünk köznyelvnek, kicsivel kevesebb válasz érkezett, mint a nyelvjárással kapcsolatban. Ez történhetett abból kifolyólag is, hogy nem mindegyik adatközlő volt tisztában a köznyelv fogalmával, vagy ha tisztában is volt vele, nem tudta annak pontos meghatározását.

Az értelmező szótárban a laikusok ezt olvashatják róla: köznyelv valamely nyelvnek az az egységes, beszélt változata, amelynek alapjait főleg az iskola, a művelődés, az irodalom vetette meg, s amelyet az iskolázott emberek a társas érintkezésben használnak; az irodalmi nyelv beszélt változata. (Forrás: A magyar nyelv értelmező szótára)

A beérkezett válaszok közül csak néhányat emelnék ki, amelyekből megláthatjuk, hogyan is vélekednek adatközlőim a köznyelvről:

„Amit mindenki beszél”

„Ami elfogadott, ismeretes az általános szóhasználatban”

„Azt amit a legtöbben használnak”

„Irodalmitól eltérő nyelvhasználatot”

„A mindennapi szóhasználatot”

„Amit a boltban, iskolában, otthon, az utcán használunk”

„A művelt, intelligens beszédet”

„A társadalom által használ, egyszerű, érthető és díszítő elemektől mentes nyelvhasználatot.”

„Iskolázottabb, műveltebb emberek igényesebb nyelvi érintkezésének eszköze, amelyre jellemző, hogy az egész nyelvterületen egységes a nyelvváltozat.”

„Egy nyelv hivatalos változata”

„Amit a városokban hivatalokban iskolákban, általánosságban használnak.”

„Ahogy, idegen helyen próbálunk beszélni”

„Szerintem az amit a rádióban vagy a tv-ben hallunk, amikor pl. híreket közvetítenek”

„Köznyelvnek nevezzük az irodalmi beszédet, ami szép kiejtéssel jár együtt, és mindenki számára világos és érthető.”

„Hivatalosan szótározott szavak”

„Eredeti nyelv, nem tájszólásos”

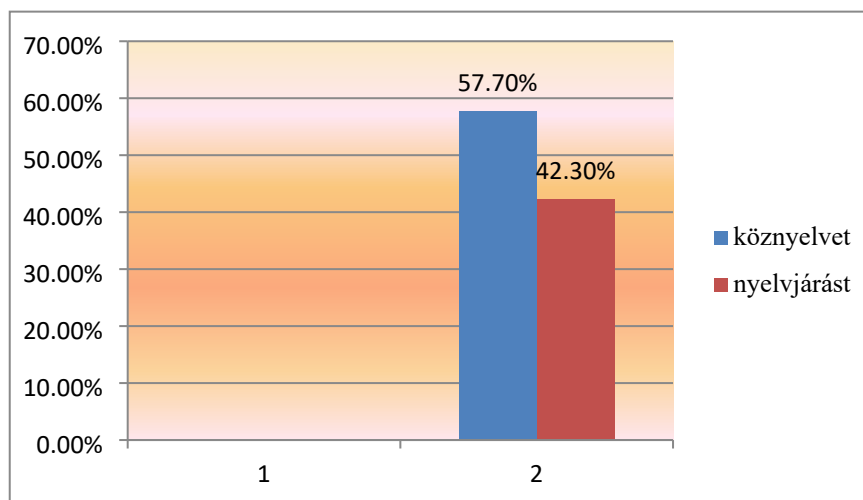
„A köznyelv egy adott nyelv ismert, egységesen elfogadott változata, ami leginkább az irodalom alapja, az irodalmi nyelv beszélt változata.”

„Általános élő beszéd, nyelvhasználata, ami nagyrészt egyezik az irodalmi nyelvvel, de egyes részleteiben tájegységenként eltérhet attól, valamint népies beszédmódot jelent.”

„Azt mikor sokkal szebben fejezzük ki magunkat”

„Köznyelv, az az élő nyelv, amit az emberek egymás közt beszélnek, sokban hasonlít az irodalmi nyelvre.”

A következő kérdésem az volt, hogy a nyelvjárás vagy a köznyelv a szebb. A válaszadók többsége szerint a nyelvjárás szebb, mint a köznyelv, viszont arra a kérdésre, hogy melyiket használják többször beszédük során, több jelölést kapott a köznyelv, mint a nyelvjárás. Ennek arányát a következő diagram is mutatja:

5. ábra. A köznyelv többszöri használatáról. N=104

Arra a kérdésre, hogy különbözik-e a magyarországi magyar beszéd az itthonitól, a válaszadók 93,1% válaszolt igennel, a többiek szerint pedig nem különbözik e két beszéd semmiben.

Akik igennel válaszoltak, azok meg is indokolták válaszukat, megfogalmazták azokat a különbségeket, amelyeket észleltek az itteni és a Magyarországon beszélt magyar nyelv között. Nézzünk néhány különbséget, a kapott válaszok alapján:

„Különbözik, a Magyarországon élő magyarok kevert nyelvet használnak.”

„A határon túli beszélők nyelvében több kölcsönszavak vannak, amire sokszor nincs magyar megfelelő”

„Kárpátalján "è" betűsen beszélnek”

„Nagyon sok szót másképp ejtünk ki...és máshogy értelmezzük”

„Keverednek ukrán szavak is a magyarhoz, amit csakis a kárpátaljai magyarok értenek egymás között.”

„A magyarországi magyarok sokat rövidítenek, viszont irodalmibb nyelvet használnak a mindennapokban. Jobban, szebben ki tudják fejezni magukat már gyerekkorban is.”

„Kiejtésben, hangsúlyban különbözik”

„Az a magyar nyelv amit mi beszélünk, sokkal szebb és hagyományosabb.”

„A hangok kiejtésében, a beszéd ritmusában, a használt szleng és idegen eredetű szavak mennyiségében.”

„Semmiiben sem különbözik. Itt is minden község sajátos tájszólást használ.”

„Igazából a magyarországi beszéd teljesen el van kényesedve”

„Sokkal bővebb a szókincsük, bátrabban beszélnek, használnak udvarias kifejezéseket”

„Nálunk az emberek jobban használják a tájnyelvet, mint Magyarországon.”

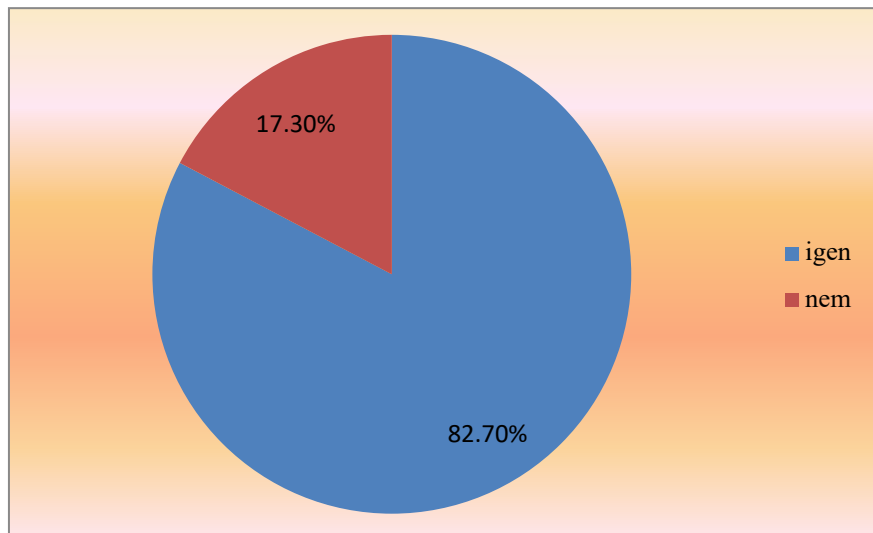
„Kifinomultabb, viszont többször használnak idegen kifejezéseket, mint mi.”

„A kárpátaljaiak inkább a magyar nyelvet használják, keveredve az ukrán szavakkal, míg az anyaországiak már másképpen beszélnek, sok rövidítést, angol szavakat használva.”

„Magyarországon mintha jobban élne a standard nyelvhez való ragaszkodás”

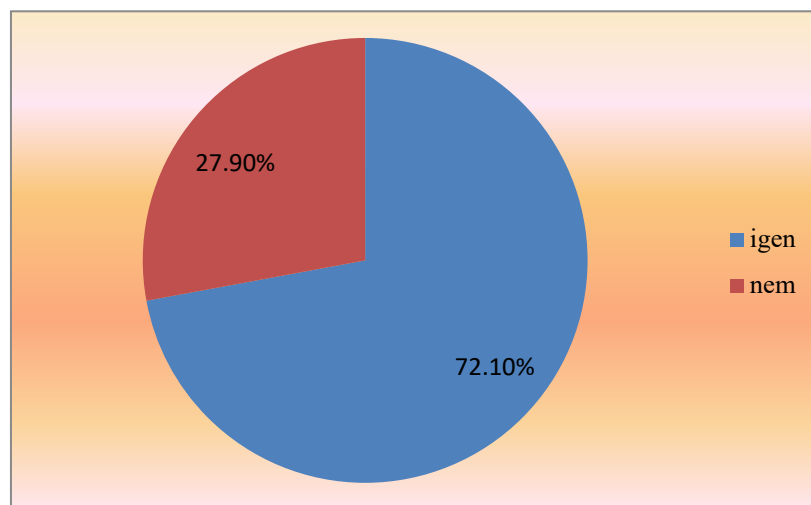
„Az itthonit nagyban befolyásolja a szláv nyelvi környezet.”

A következő kérdésben arra szerettem volna választ kapni, hogy beszélnek-e nyelvjárásban az emberek az adatközlők saját településén. 82,7 % válaszolta azt, hogy beszélnek nyelvjárásban a saját településén, 17,3 % pedig azt válaszolta, hogy nem beszélnek nyelvjárásban a településén. A következő diagram ezt mutatja:

6. ábra. A településen, ahol él, beszélnek nyelvjárásban? N=104

Míg egy településen belül beszélnek nyelvjárásban, nem jelenti azt, hogy az adott személy is beszél nyelvjárásban. Ez abból is látszik, hogy már csak 72, 1 % vallotta magáról, hogy beszél valamilyen nyelvjárásban, míg 27,9 % azt válaszolta, hogy semmilyen nyelvjárásban nem beszél. Az alábbi diagramon ezt láthatjuk:

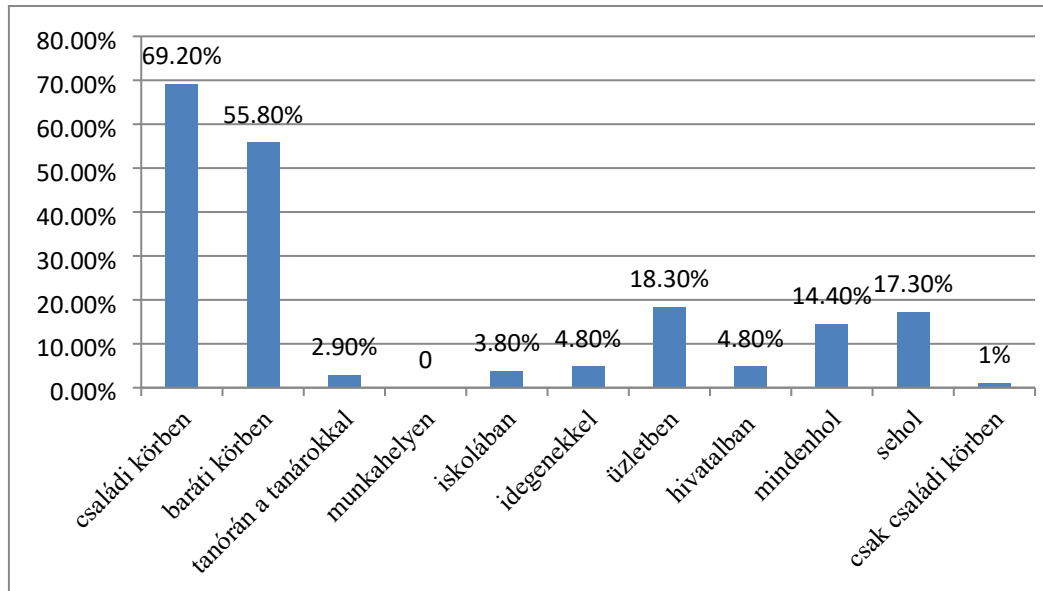

7. ábra. Ön beszél nyelvjárásban? N=104

Akik igennel válaszoltak, a következő kérdésben arról is nyilatkozhattak, hogy hol beszélnek nyelvjárásban, mely helyeken, szituációkban.

A válaszokból kiderült az, hogy a leggyakrabban családi és baráti körben használják a nyelvjárást, ezt követte az a válasz, hogy az üzletben, mindenhol, akár a munkahelyen is beszélnek nyelvjárásban. Hivatalban, iskolában, tanórán a tanárral,

idegenekkel viszont nagyon kis arányban jelent meg az a válasz, hogy beszélnének nyelvjárásban. 17,3 % pedig azt a választ jelölte, hogy sehol nem beszél nyelvjárásban. A válaszok a következő diagramon láthatóak százalékos arányban:

8. ábra. Hol használja a nyelvjárási beszédet? N=104

Arra, hogy mit nevezünk kölcsönszónak, szinte az összes válaszadó azt a választ adta, hogy azokat a szavakat nevezzük kölcsönszavaknak, amelyeket egy másik nyelvből vettünk át és használunk.

Peter Trudgill szerint a szókölcsonzés az a folyamat, „amelynek során kétnyelvű beszélők az egyik nyelvből való szót használnak a másik nyelvükben, és ezek a kölcsönszavak (...) az utóbbi nyelvnek is szerves részévé válnak.” (Trudgill 1997: 41)

Itt csak egy adatközlő válaszát szeretném külön kiemelni:

„Az évezredek során különböző népek együttélésének, egymás mellett élésének köszönhetően más nyelvekből kölcsön vett szavakat, amelyet beépítettünk saját nyelvhasználatunkba.”

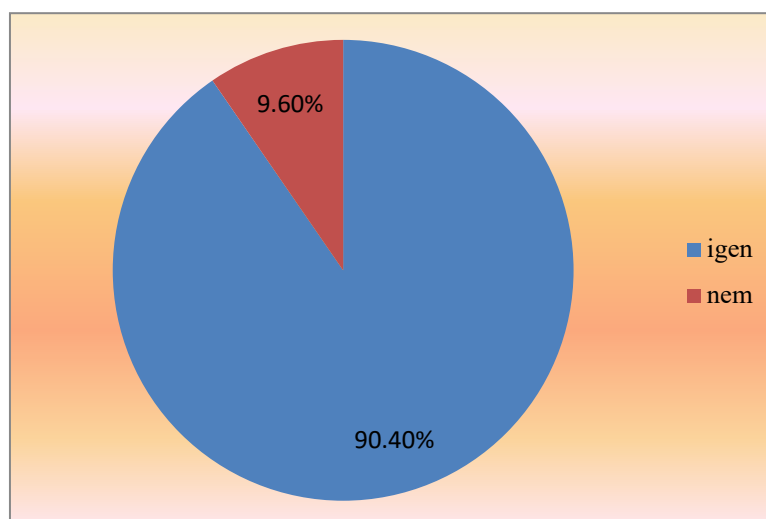
Hogy milyen kölcsönszavak használatosak egyes településeken a munkácsi kistérségben, a következő válaszokból láthatjuk:

Bulocska, bánka, pancsik, szok, práva, szvetafor, szprávka, szosziszki, csájnyik, früstök (reggeli), divány (kanapé), haluska, pápka, májka, kvitancia, pesehod, nákladna, kopek, grecska, lóca, furik, rekesz, paplan, aptecska, sztávka, medszesztra, avária, zájáva, ocseret, buhálter, dekret, bagázsnyik, bordacsok, marsutka, plomba, resztoran, stráf, poveszka, dezsural, dovidka, szesztra, konzerva, pelmenyi. szitka, lóc, zacskó, sztrahovka,

mufta, korobka, immunis, tóoszt, trendi, notáriusz, trásza, kása, vider, pricept, szotek, ,szalát, bagázs, spajsz, bordácski, krán, csurma, ostya, gripp, tv, komputer, helikopter, páj, dohovor, zájává, perevodcsik, szekretár, váfli, pirozski, talácsi, findzsa, firhang, szolárka, marsutka, firhang, topán, druzsba, beszedka, nozsóka, szkocs, piroha, pelmenna, kurтка, vitrovka, sort, kepka, zápász (pót), taxi, bárva, sláng, kapot, murkó, remontol, brözgál, biléta, konsztruktor, pedrada, profkom, meeting.

Láthatjuk, hogy itt nem csak az ukrán nyelvből átvett szavainkat sorolták fel a válaszadók, hanem más szláv, angol és német eredetű szavakkal is találkozhatunk. itt.

Arra a kérdésre, hogy a szomszéd település lakói beszélnek-e nyelvjárásban, 90,4 % válaszolt igennel, 9,6 % pedig nemmel. A saját beszédünket más szemmel nézzük, mint mások beszédét, ha olyan szavakat hallunk, amelyeket más településeken másképp mondanak, rögtön megüti a fülünket, ezért is alakult ki ez a vélemény a válaszadóknál szerintem, mert sokkal hamarabb meghalljuk, ha mások nyelvjárásban beszélnek, mint saját magunknál.

9. ábra. A szomszéd település lakói Ön szerint beszélnek nyelvjárásban?

N=104

Adatközlőim olyan szavakat, kifejezéseket is soroltak, amelyeket más településeken másképp mondanak, mint náluk. A következő szavakat említették:

Lapótya, lapcsánka, lapcsák, tócsni, kremzli, málé, kukorica, tengeri, furik, tacska, talicska, burgonya, lètra, copf- katócs, derelye-barátfüle-piruha, árok, sárgarépa, villanyoszlop, odvar-udvar, geliszta-giliszta, lipke-lepke, fogyás-fagyás, lòca, lòka, pad, álmá-alma, cserke-csirke, égbemászó-lètra, megfagy-megfogy, vót, nyóc, pityóka, lehelet – huhóka, pánk, sánc, fánk. gombóc. rántotthús, kugli, tacska-furik, glettolás, sárgarépa,

szétszórta helyett „szíjjel szór”, kámáz- kamáz, féső- fésű, személyautó – taxi, gugli, no, szervusz, csokolom, magas- magas, mindig- mindig, létra-láptó, krumpli-kolompér. huppan-hüppen, csipkebogyó - hecsebogyó, hecsedli, seggvakarcs, gyermekláncfű, karakac, huzik-húzzák, csőröge, pankuha, krumplihaluska-nyögő, targonca, pántos póló, fagy-fogy, na-no, fólia-melegház, szotek-szotnyi, kas, egres, ne peslékelj-ne kolbászolj (ne járkálj ide oda), megfagyok=megfogyok, ló - lo, lu, kanálval(Fornos), heregőzik-szánkóval lecsúszik a dombról (Nagydobrony), iskola-öskola, tolják--tolik, mag-mog, létra-rétolya, mondja-mondi .kamora-kamra-spájz, kas - kosar kasita, ferslók – malalacoslada, csiklandoz-árt.

A saját településük nyelvhasználatát pedig a következőképpen jellemezték az adatközlők:

„Nálunk leginkább jellemző, hogy a -val, -vel rag nem mindig hasonul az előtte álló mássalhangzóhoz. Illetve az é hang ejtéségen is megfigyelhető az ukrán u hang hatása.”

„Egyedi”

„Szépnek tartom, de a -val, -vel ragot helytelenül használjuk”

„A val-vel rag v és n betű nem hasonul az előtte álló mássalhangzóhoz és elhagyjuk az l betűt a végéről. Illetve é helyett e és é hang keverékét használjuk”

„Használunk pár ukrán szót a magyar szavak mellett (pl.:bagázs-csomagtartó)

„A környéken egyedülálló”

„Nem jól használja a -val, -vel ragokat”

„Ö betűzés: vöttem, töttem, öttem.”

„Érdekes”

„A - val, - vel ragok nem hasonulnak. Lött, tött, vött (lett, tett, vett)”

„-val vel ragok használata beszédkor : barátomval”

„Ó, ő, é-hangok megnyújtása, val-vel hasonulás hiánya”

„Szerintem szépen beszélünk”

„Dercenre a diftongusok jellemzőek”

„Településünkön is jellemző a szláv kölcsönszavak használata”

„Az é betűzés: csérke”

„"la" használata, pl: te la”

„A -val, - vel rag nem hasonul, sokszor még helytelenül a -va –ve-t használjuk. Pl.: buszva utazunk (helyesen: busszal)”

„Egyszerű”

„Szép”

„A szavakat ó és ú betűvel ejtik ki, például: bót, vót, lú”

„Hosszan ejtett é betű, sok szláv kölcsönzó”

„Sok az ukrán szó a nyelvezetünkben”

„Majdnem mindenki azt mondja “lássa” vagy „lássuk” , „meglássuk” stb . Ezen kívül gyakori az eztet és aztat használatok”

Parapatics Andrea írásában olvashatunk arról, hogy a regionális értékek megbecsülése, a szűkebb értelemben vett szülőföldről áruzkodó nyelvi sajátosságok tisztelete, a különféle régiók többé-kevésbé változatos képet mutató beszédmódjának elfogadása, és az anyanyelvi sokszínűség elismerése mind a valós magyar, mind az európai identitás meghatározó tényezői. (Parapatics 2020: 8)

Beregszászi Anikó A lehetetlen lehetni című tantárgy-pedagógiai útmutatójában a következőképpen ír a nyelvjárásokkal kapcsolatban:

„Minden nyelvváltozatnak megvan a szerepe és helye az életben, és ennek a tudatosítása az iskola feladata, – nem helyénvaló az iskolában az egyes (alacsonyabb presztízsű) változatok lerombolása, elfelejtetése, – az iskola feladata a kommunikációs képességek továbbfejlesztése, a szituatív nyelvhasználat képességének kialakítása.

Az anyanyelvi nevelésnek nem lehet célja a tanulók alapnyelvének kiirtása, lerombolása, nem a helyett, hanem a mellé tanítja a standard változatot, – az élőbeszéd továbbfejlesztése azt is jelenti, hogy megtanítjuk azt, hogyan lehet a mindennapokban ránk váró kommunikációs szerepeket céljainknak megfelelően verbálisan (is) megoldani, – mindebből egyenesen következik, hogy minden nyelvváltozatnak, stílusrétegnek, nyelvi elemnek megvan a maga használati köre, azt kell tudnunk csupán, mi, hol, mikor helyénvaló.” (Beregszászi 2012: 17–18)

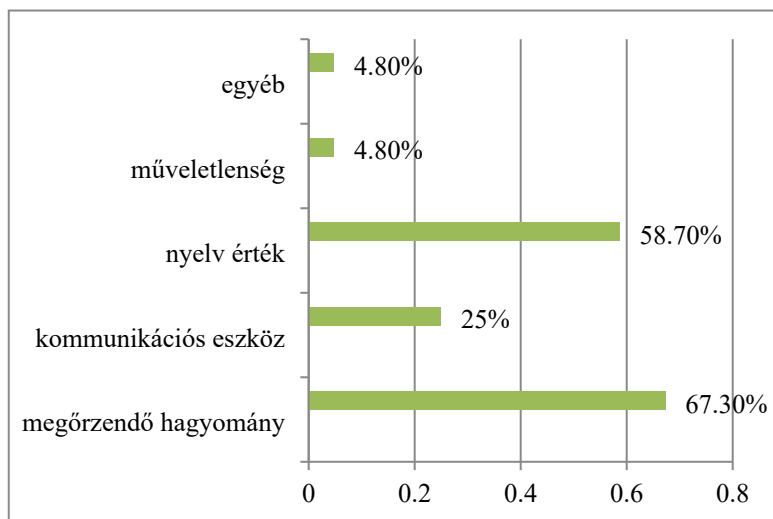
Az egyik legfontosabb feladat az iskolai nevelés során a nyelvjárások iránti pozitív attitűd formálása, a helybéli nyelvjáráshoz kötődő nyelvi öntudat kialakítása, megerősítése a gyermekekben. Juhász Dezső A mai népnyelv értékei c. tanulmányában a következőket írja nyelvjárással kapcsolatban: „Akinak a közös nyelven, azaz a köznyelven kívül anyanyelvjárása is van, nem egyszerűen csak eggyel több magyar nyelvváltozatot sajátított el, hanem kétfajta kultúra birtokosa is lett. És erre akár büszke is lehet” (Juhász 1992: 59)

Az adatközlők többsége egyetértett ezen gondolatokkal, hiszen 67,3 % gondolja úgy, hogy a nyelvjárás, az megőrzendő hagyomány, 58,7 % véli úgy, hogy a nyelvjárás az nyelvi érték, 25 % számára kommunikációs eszközt jelent a beszédben, 4,8 % szerint viszont műveletlenségre utal a nyelvjárás és szintén 4,8 % volt az, aki tartózkodott

válaszával és az egyéb lehetőséget jelölte meg, tehát nem tudja még eldönteni, hogy pozitívan álljon-e a nyelvjárás kérdéséhez vagy negatívan.

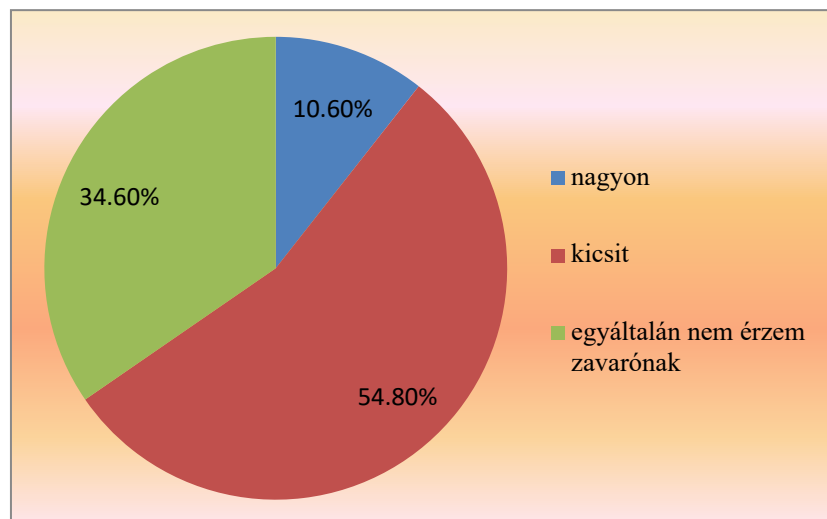
Az adatközlők között nagyon alacsony számban fordul elő tehát olyan vélemény, amely szerint a nyelvjárás műveletlenségre utalna, a magyar társadalomban viszont hagyományosnak és elég általánosnak mondható az a vélemény, amely a nyelvjárás változatokat a köznyelvinél értéktelenebbnek, alacsonyabb presztízsűnek tartja.

Téves vélekedések élnek a társadalomban a nyelvjárásokról és a nyelvjárás nyelvhasználatról. Széles körű társadalmi megítélés szerint az, aki nyelvjárásban beszél, iskolázatlan, műveletlen. Elterjedt a felfogás, hogy a nyelvjárás nyelvhasználatot helytelen és hibás nyelvhasználati formák terjesztésével vádolják. Általános tapasztalat az is, hogy tájszólásban beszélni nyelvi hátrányt jelent Magyarországon. (Lőrincze 1980: 215)

10. ábra. Ön hogyan tekint a nyelvjárásra? N=104

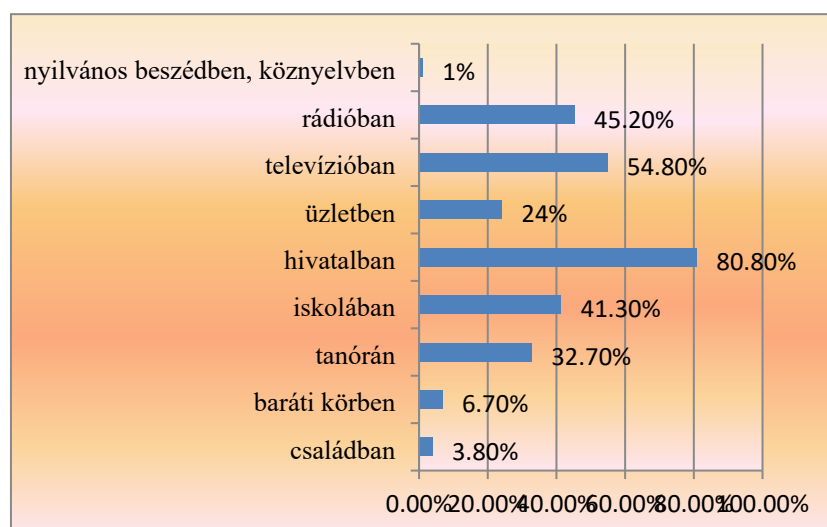
A következő kérdésben arra szerettem volna választ kapni, hogy az adatközlők zavarónak érzik-e a nyelvjárás beszédet és ha igen, akkor mennyire. Erre a kérdésre 54,8 % válaszolta azt, hogy kicsit érzi csak zavarónak, ha valaki nyelvjárásban beszél, 34,6 % válaszolta azt, hogy egyáltalán nem érzi zavarónak, 10,6 %-a viszont nagyon zavarónak tartja, ha valaki nyelvjárásban beszél a környezetében. A diagramból nagyon jól látható tehát, hogy a válaszadónak több, mint a felét zavarja valamilyen szinten a nyelvjárás beszéd.

11. ábra. Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet bizonyos nyelvhasználati szintereken? N=104

Hogy valamennyire zavarónak érzik a nyelvjárási beszédet, az az előző kérdésből kiderült, mégis különböző mértékben elfogadók a válaszadók szituációtól függően.

A válaszadók elsősorban a hivatalban, a televízióban és a rádióban érzik zavarónak, ha nyelvjárásban hallanak valakit beszélni. Másodsorban az iskolában lehet zavaró a nyelvjárás, ugyanúgy a tanórán is szintén zavaró, valamint az üzletben. Baráti körben és családon belül pedig már alig érzik zavarónak az adatközlők, s a nyilvános beszédben, köznyelvben sem érzik igazán annak. A következő diagramban kiemelkedő helyen vannak azok a helyek, ahol az adatközlők zavarónak érzik a nyelvjárást.

12. ábra. Mely helyeken érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet? N=104

A következő kérdésekből kiderül az, hogy a válaszadók többsége, azaz 73,1 %-a elfogadhatónak tartja, ha valaki nyelvjárásban beszél vele, 24 %-a viszont nem tartja ezt helyesnek, és 2,9 % tartja csak helyesnek azt, ha valaki nyelvjárásban beszél.

A válaszadók 74 %-a nem javítja ki a nyelvjárásban beszélő személyeket, 25 %-uk néha, némely esetben viszont kijavítja a hallott nyelvjárási szavakat, és mindössze 1% az, aki minden esetben javítja, ha valami olyat hall, ami az ő fülét zavarja.

Kellemetlen élménye mindössze a válaszadók 31,7 %-ának volt, 68,3 % azonban azt vallotta, hogy nem érte még kellemetlen élmény ezzel kapcsolatban eddig. Nézzünk most néhány példát ezekből a kellemetlen élményekből:

„Elfogy helyett azt mondtam, hogy elfogyik. Kijavítottak, hogy gondolkozzam el rajta, mert a fogy nem ikes ige.”

„Egy tanórán az "ülik" szót használtam az "ül" helyett. Később szóltak, hogy tájszólásban beszéltem”

„Pl.: kinevettek érte, ha nyelvjárásban használtam egy-két szót”

„Magyarországon egy hivatalban azt a szóhasználatot használtam, hogy „lássa” és kijavítottak, hogy látja (tty)”

„Csak azért volt kellemetlen, mert én magam nem használtam ezt a kifejezést, mégis ezt kaptam: Á, maga fornosi! Ott, ahol „kanálva” esznek!”

„Apró helyett Magyarországon is a kopek szó használata miatt”

„Líceumi tanulmányaim alatt több alkalommal is megszólítottak diáktársaim azért, mert máshogy beszélek mint ők, egyes szavakat nem úgy használtam. Pl. a -val -vel rag nálam se mindig hasonult.”

„Az emberek megemlítették, hogy furcsán beszélek”

„A kórházban azt mondták rám, hogy cigány”

„Zsemle helyett bulocskát kértünk, szénsavas víz helyett gázos vizet, rizs helyett kását kértünk, amikor engem javítottak ki még tizenévesen, tanulmányaim alatt.”

„A kukoricára azt mondom, hogy „málé” és ezt sok helyen nem ismerik.”

„Amikor más területen élő emberrel beszélgettem, és nekem természetes volt a szóhasználatom, de nekik furá volt és nevetséges”

„Magyarországon tanultam és az első hónapokban volt, hogy megszólítottak a helytelen kiejtésért.”

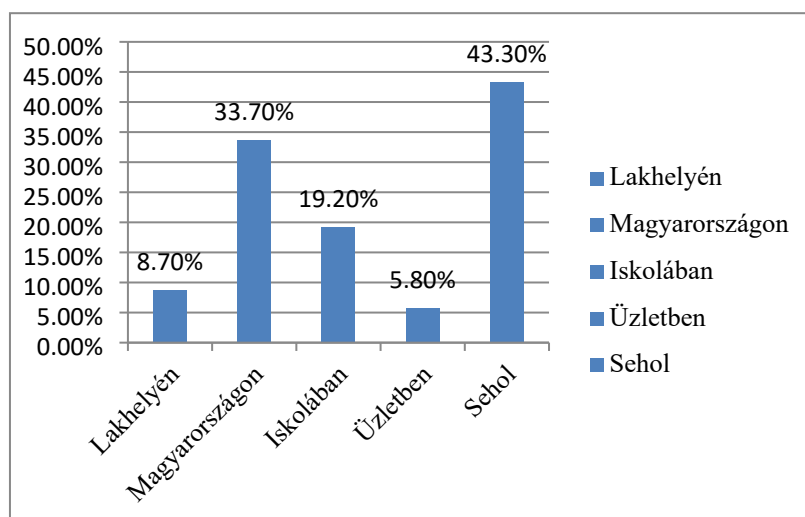
„Óvoda vezetője rám szólt, hogy itt nem így használjuk. Boltban nem értették mit kérek.”

„Magyarországon orvosi konzultáción.”

„Kijavítottak Magyarországiak. És a fiam, lányom. És rossz érzés volt. De nem sokáig.”

Itt Magyarországon szóltak meg, hogy nem „tött, vött”, hanem „tett, vett.”

Ahogy már a fentiekben is írtam, a válaszadók többségének, vagyis a 68,3 %-ának nem volt kellemetlen élménye nyelvjárással kapcsolatban. Ebből adódik, hogy arra a kérdésemre, hogy hol érte hátrányos megkülönböztetés a nyelvjárása miatt, 43,3 % jelölte azt, hogy sehol sem érte hátrányos megkülönböztetés. A második helyen viszont Magyarországot jelölték: akiket ért már megkülönböztetés, vagy származott hátrányos helyzete a nyelvjárásából, az Magyarországon történt. Volt már arról szó korábban is, hogy miben különbözik a magyarországi magyar beszéd és az itthoni, vagyis a kárpátaljai magyar beszéd. Ahogyan mi érezzük a különbséget a két nyelvváltozat között, így ők is érzik ezeket a különbségeket, hisz láthatjuk, hogy a válaszadók beszámoltak olyan esetekről, amikor kijavították, esetleg kinevették őket beszédjük miatt. Viszont nem csak Magyarországon érte kellemetlen élmény a válaszadókat nyelvjárásukkal kapcsolatban, hanem az iskolában, saját lakhelyükön vagy esetleg az üzletben is. Ezt láthatjuk az alábbi diagramon.

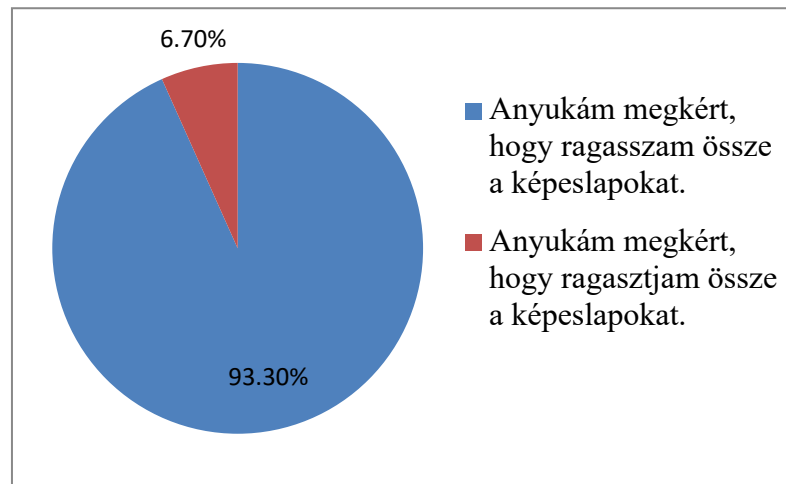
13. ábra. Hol érte hátrányos megkülönböztetés nyelvhasználata miatt? N=104

Véleményem szerint minden embernek nagyon jólesik az, ha megdicsérik nyelvhasználata miatt. Ezzel az adott nyelv, nyelvváltozat presztízse is növekedhet. A következő kérdésem pontosan a dicsérettel volt kapcsolatos. Arra kellett választ adniuk a kitöltő személyeknek, hogy dicsérték-e már meg őket beszédükért, vagy nem. A válaszadók 59,6 %-át, már érte dicséret beszéde miatt, 40,4 %-ot viszont eddig még nem.

A következőkben négy mondatpáron belül kellett kiválasztaniuk, hogy melyik változatot tartják megfelelőbbnek. A mondatokban a nákolásra, a suksükölésre, a - val, -vel

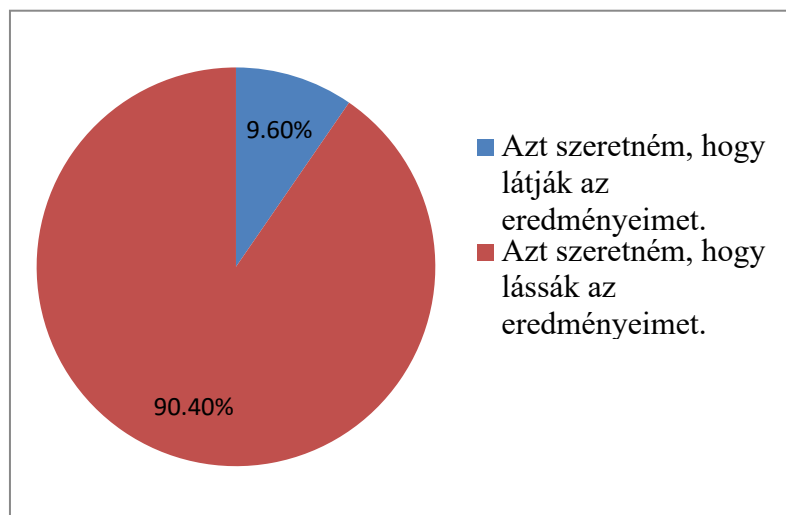
rag használatára szerettem volna felhívni a figyelmet. A következő mondatokat olvashatták a kitöltők a kérdőívben:

1. a) Anyukám megkért, hogy ragasszam össze a képeslapokat.
- b) Anyukám megkért, hogy ragasztjam össze a képeslapokat.

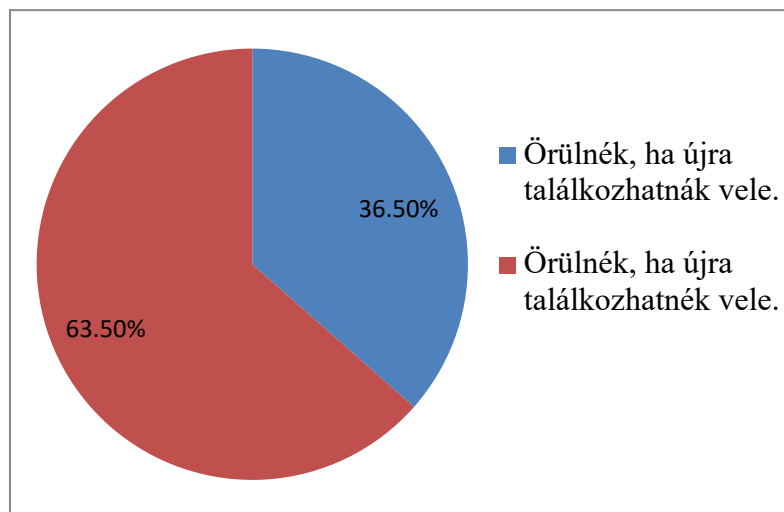
14. ábra. Kérem, jelölje az Ön által megfelelőbbnek vélt mondatot! N=104

2. a) Azt szeretném, hogy látják az eredményeimet.
- b) Azt szeretném, hogy lássák az eredményeimet.

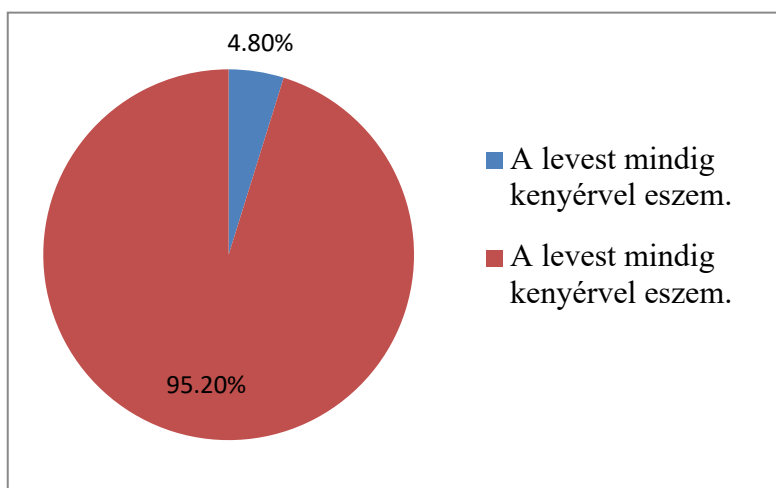
15. ábra. Kérem, jelölje az Ön által megfelelőbbnek vélt mondatot! N=104

3. a) Örülnék, ha újra találkozhatnék velem.
- b) Örülnék, ha újra találkozhatnék velem.

16. ábra. Kérem, jelölje az Ön által megfelelőbbnek vélt mondatot! N=104

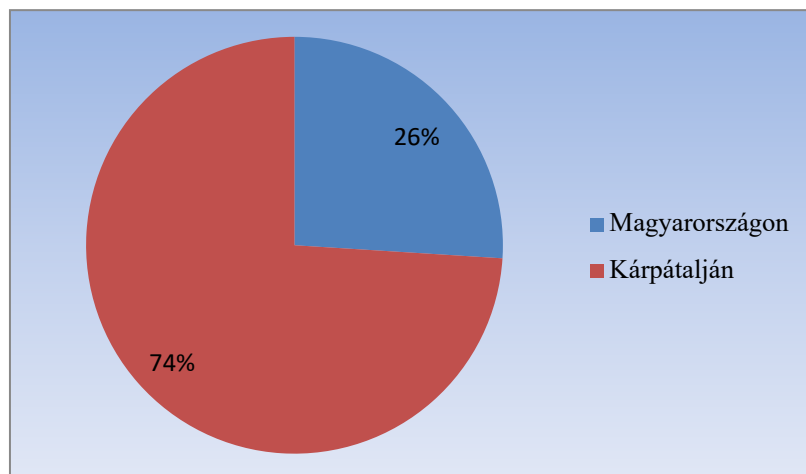
4. a) A levest mindig kenyérral eszem.
 b) A levest mindig kenyérral eszem.

17. ábra. Kérem, jelölje az Ön által megfelelőbbnek vélt mondatot! N=104

Előfordul tehát, hogy nem csak beszédben alkalmazzuk a nyelvjárási szavainkat, hanem egyes esetekben a válaszadók írásban is a nyelvjárásra utaló mondatokat jelölték. Más településeken is találunk arra példát, hogy a –val, -vel rag nem hasonul, Kárpátalján például Salánkon és Nagyszőlős környékén. (Kiss 2003: 339)

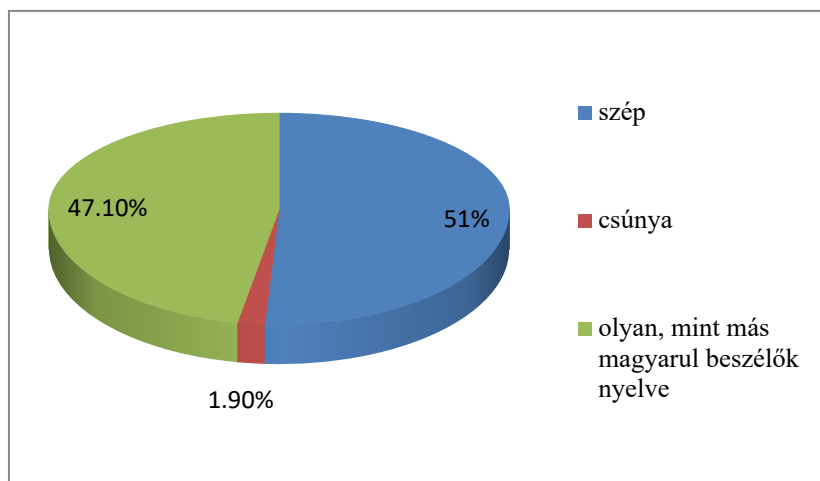
Arra a kérdésemre, hogy hol beszélnek szebben magyarul, a többsége a válaszadóknak, vagyis a 74 %-a azt a választ adta, hogy Kárpátalján, mindössze 26 % gondolja úgy, hogy Magyarországon szebben beszélnek.

18. ábra. Ön szerint hol beszélnek szebben magyarul? N=104

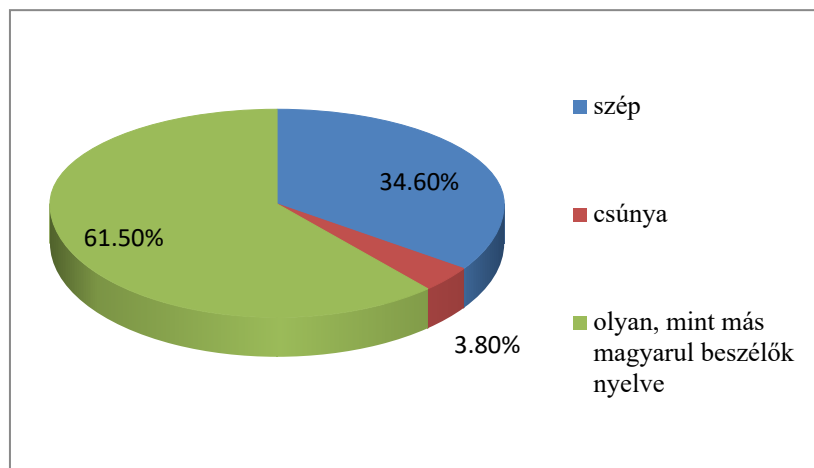
Miután a válaszadók többsége azt a választ adta, hogy Kárpátalján szebben beszélnek, mint Magyarországon, ezek után azt kellett eldönteniük, hogy Kárpátalján belül, falun vagy városban beszélnek-e szebben. 59,6 % azt a választ adta, hogy falun beszélnek szebben, 40,4 % pedig azt válaszolta, hogy városban.

Az adatközlők az előző kérdések kapcsán úgy nyilatkoztak, hogy a magyar nyelv a legszebb. Ennek ellenére a válaszadóknak csak az 51 %-a ítélte szépnek települése magyar beszédét, 47,1 % pedig úgy véli, csak olyan, mint más magyarul beszélők nyelve. Meglepő módon, 1,9 % csúnyának tartja települése magyar beszédét.

19. ábra. Milyennek ítéli meg települése magyar beszédét? N=104

Az adatközlők a szomszéd település magyar beszédét már kevésbé tartják olyan szépnek, mint saját településük beszédét, mindössze 34,6 %-uk. 61,5 % szerint olyan, mint más magyarul beszélők nyelve, 3,8 % azt a választ jelölte, hogy csúnyának tartja.

20. ábra. Milyennek ítéli meg szomszéd települése magyar beszédét? N=104

A válaszadók 63,5 % véli úgy, hogy különbözik a saját településének a beszéde a szomszéd település beszédével szemben. 36, 5 % azonban semmiféle különbséget nem észlel.

Akik szerint különbözik, azok meg is fogalmazták, hogy melyek azok az eltérések, amelyek jelen vannak a két település beszéde között:

„Néhány szót máshogyan ejtenek ki, hangzásban más a ragozás”

„Kiejtésben”

„Az é hang ejtése eltérő, illetve náluk sem hasonul a -val, -vel rag, de míg nálunk inkább azt mondják, hogy pl.: kutyáva, a szomszéd településen azt, hogy kutyával.”

„Nyelvjárásban”

„Grammatikában”

„Gyakrabban használják az "i"és az "á" betűt”

„Másképp neveznek meg dolgokat”

„Más tájszólásban beszélnek.”

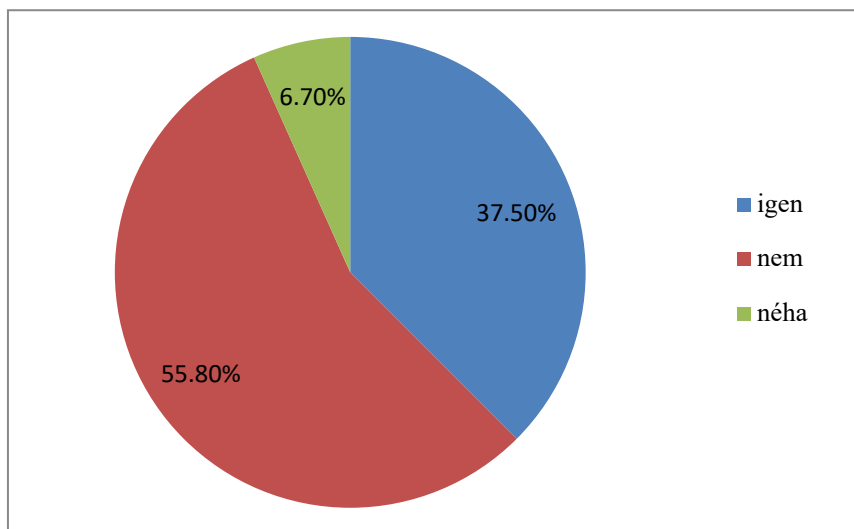
„Többet használják a tájszólást”

„A magánhangzók kiejtésében”

„A saját falumban tisztább a magyar beszéd, helyesebben használják a szavakat”

Beszédünk sok mindent elárul rólunk. Néha elég csak megszólalnia valakinek, rögtön tudjuk, hogy hová, mely településre való. Az adatközlők 37,5 %-a felismeri beszéde alapján az embereket, hogy hová valók, 55,8 % nem minden esetben ismeri fel, néha viszont igen. 6,7 %-a a válaszadóknak pedig nem tudja megállapítani a beszéde alapján az emberekről, hogy hová valók.

A magabiztos nyelvhasználathoz elengedhetetlen az anyanyelvhez, a saját nyelvváltozathoz való pozitív viszonyulás. Azt, hogy milyenek ítéljük lakóhelyünk vagy éppen más beszélőközösségek nyelvi megnyilatkozásait, nagyban befolyásolják a nyelvről szerzett ismereteink, tapasztalataink, a másoktól kapott vélemények, s persze a különböző sztereotípiák. (Dudics 2018: 59).

21. ábra. Beszéde alapján felismeri-e honnan való egy ember? N=104

Hogy miről ismerhető fel, melyek azok a jegyek amelyek árulkodnak rólunk, adatközlőim a következőképpen gondolják:

„A tájszólásáról, a szavak kiejtéséből”

„Egy-egy jellegzetes szóról”

„Beszédstílus alapján”

„Magánhangzók ejtéséről”

„Hanghordozásáról”

„Szavak kiejtése, tájszavak használata, a beszédritmusa alapján”

„Amilyen szavakat használ, s ahogyan kiejti.”

„A hangsúly alapján vagy a sajátos nyelvhasználatuk miatt”

„Pl.: a beregrákosiak á betűsen beszélnek, a gátiak ü betűsen, a derceniek é betűsen, a rákosiak a betűznek, a dobronyiak á betűznek, a derceniek "húsval" "főznek”

„A hangképzés jellegzetességéről”

Vannak olyan települések tehát, amelyeknek a lakóit akarva-akaratlanul fel tudjuk ismerni, ha beszélni halljuk őket. Arra a kérdésemre, hogy mely település lakóit a legkönnyebb felismerni beszédjük alapján, szinte mindegyik adatközlő megemlítette Dobronyt, Fornost, Dercent, Rákost, Izsnyétét, Gátot, Salánkot, s olyan választ is kaptam,

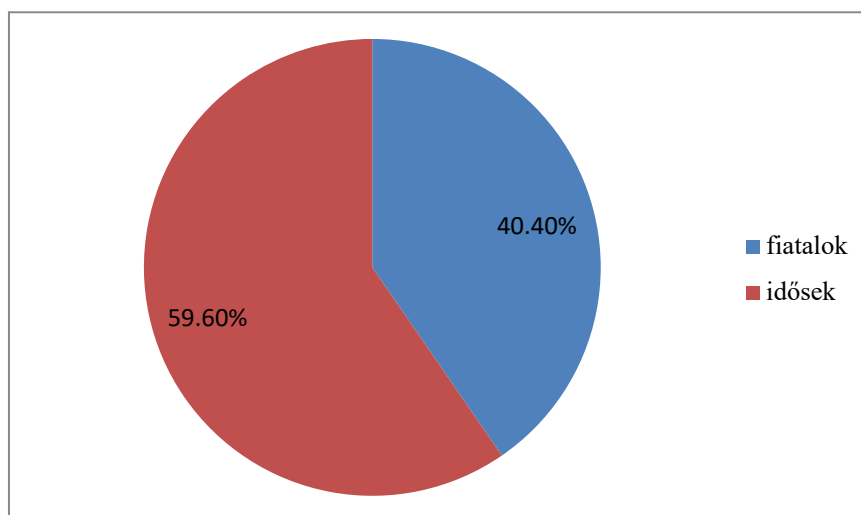
hogy a környező falvak lakóit ismerjük fel könnyen, mert azokkal állunk kapcsolatban, azok beszédét halljuk gyakran. Az egyik válaszadó azt is hozzátette válaszához, hogy mely falvaknak mi a jellemzője, ezt olvashatjuk írásában:

„Fornos - a -val,-vel rag nem hasonul, Beregrákos - az á betűs kiejtés, Badaló - a szavak erélyes kiejtése, a Nagyszőlősi járás falvai - szláv eredetű szavak használata, Visk - enyhe román és szláv akcentus a beszédben, Nagydobrony - jellegzetes szavak használata (láptó, hüpped, precep) és még hosszan sorolhatnánk. Szinte minden falunak, városnak megvan a saját jellegzetes nyelvjárása, ami könnyedén azonosíthatóvá teszi a személy lakhelyét.”

A következő kérdésben olyan nyelvjárási szavakat vártam adatközlőimtől, amelyeket a saját településükön a leggyakoribbnak vélnek. A következő nyelvjárási szavakkal találkozhatunk a válaszokban:

„Pulya, paszuly, taxi, izé né, la, krumpli, murkó, kolomper, lapótya, tengeri, tacska, rekesz, pelmenna, lóc, bulocska, szitka, csimbarkózni-kapaszkodni, piroha-lekváros derelye, paszport, oszt-és, kolompir, lajtorja, lapcsánka, kredenc, sámli, bolt- bót, gyerek-pulya, fazék-fazik”

Annál a kérdésnél, hogy a fiatalok vagy az idősebbek beszélnek szebben, megoszlott a vélemény a válaszadók között, 59,6 % gondolja úgy, hogy az idősebbek beszéde szebb, 40,4 % pedig úgy érzi, a fiatalok beszélnek szebben. Az alábbi diagramon ezt láthatjuk:

22. ábra. Ön szerint a fiatalok vagy az idősebbek beszéde szebb? N=104

Akik úgy vélték, hogy az idősebbek beszéde szebb, azok a következő indokokat fogalmazták meg:

„Az idősök nyelvhasználatában kiérződik egy letűnt kor, ami más értékrendet képviselt, mint a mai.”

„Ők még tisztábban beszélnek a magyart”

„Mert az idősebbek tanítják a fiatalokat, hogy szebben beszéljenek mint ők.”

„Mert jobban őrzik a nyelvjárást”

„Tiszteletudóbb”

„Idősebbek azért meggondoltan beszélnek, fiatalok néha meggondolatlanul”

„Még választékosan fejezik ki magukat, míg a fiatalok lerövidítik a beszédjüket is!!”

„Az idősebbek tapasztaltabbak, tanultabbak”

„Tisztességtudó és nem szlenges”

„Mert ők átgondolva beszélnek, míg a fiatalok kevésbé”

„Nem káromkodnak”

„Talán az idősök még jobban megválogatják a szavaikat. S több olyan szót használnak, melyeket a fiatalabbak nem használnak, vagy nem is értenek.”

„Nem használnak annyi modern kifejezést! Érthetőbb, tisztább a beszédük!”

Amellett pedig, hogy a fiatalok beszéde szebb, a következőképpen érveltek az adatközlőim:

„Mert ők a köznyelvet használják többnyire, mert az iskolában is azt használják”

„Szebben fogalmaznak meg szavakat”

„A fiatalok választékosabban beszélnek”

„Tanulnak újakat, nyitottak”

Szépen, érthetően beszélnek”

„A fiatalok próbálnak helyesebben beszélni”

„Jobban hasonlít a köznyelvre.”

„Igényesebb nyelvhasználat és sokkal bővebb szókincs”

„Ők helyesen tanulják a szavakat, és figyelmesebben használják. A környezetüktől függően fogják a későbbiekben eltorzítani beszédjüket és alkalmazkodnak majd a lakóhelyük szavaihoz.”

„Szerintem mindkettő szép, az idősök beszéde emlékeztető, kik honnan is települtek be. A fiataloké pedig a változást, fejlődést jelenti.”

Viszont abban a kérdésben, hogy kik beszélnek többször nyelvjárásban, szinte mindenki egyetértett, és 98,1 %-ban az a válasz született, hogy az idősebbek többször használnak nyelvjárási szavakat, többször beszélnek nyelvjárásban.

A következő kérdésben különböző, nyelvjárással kapcsolatos állításokat soroltam fel, a válaszadóknak pedig egy 1-től 5-ig terjedő skálán kellett értékelniük, hogy melyikkel értenek egyet és melyikkel nem.

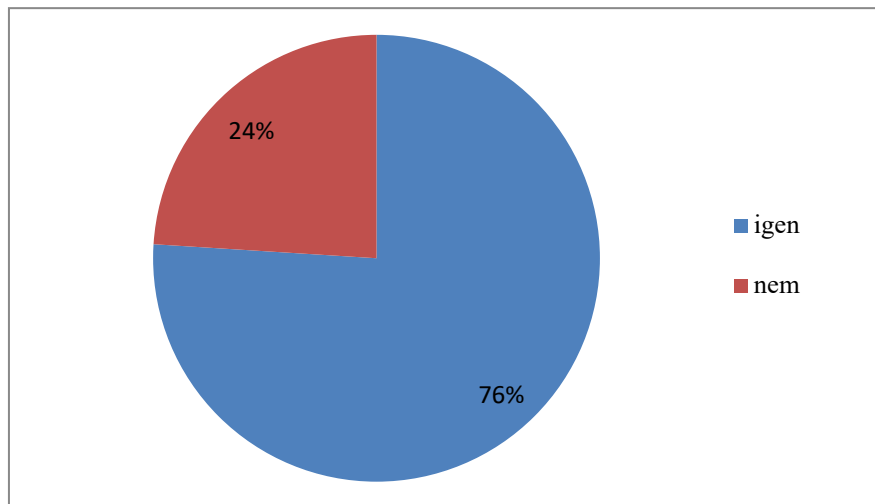
A válaszok alapján elmondhatom, hogy az adatközlők többsége úgy gondolja, a nyelvjárás használata nem utal műveletlenségre, s nem is mondhatjuk azt, hogy a nyelvjárás a köznyelv romlott változata lenne. A válaszadók annyira értékesnek tartják a nyelvjárást, mint a köznyelvet, és egy romlatlan nyelvváltozatként tekintenek rá. Abban viszont nagy volt az egyetértés a válaszadók között, hogy Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul, viszont nem mondhatjuk ki egyértelműen azt, hogy csak az idősebbek beszélnek nyelvjárásban, hiszen a fiatalabb válaszadók is elmondták magukról, hogy előfordul az, hogy nyelvjárásban beszélnek. Úgy gondolja a válaszadók többsége, hogy nyugodtan beszélhetünk nyelvjárásban a megfelelő helyen.

Mivel az iskola feladata az, hogy a köznyelvet elsajátíttassa a tanulókkal, véleményem szerint az adatközlők jogosan gondolják úgy, hogy egy pedagógusnak nagy szerepe van a köznyelv elsajátíttatásában.

Abban viszont szinte minden válaszadó egyetértett, hogy a nyelvjárás egy érték, melyet őrizni kell, s ez nemcsak az iskola vagy a pedagógus feladata, hanem ez minden ember feladata kell legyen.

Az utolsó három kérdésben, arra szerettem volna választ kapni, hogy a válaszadóim hogyan gondolkodnak 30-40 év múlva a nyelvjárás helyzete felől, fognak-e még nyelvjárásban beszélni az emberek néhány év múlva, esetleg sajnálnák-e a nyelvjárások kihalását, ha ez bekövetkezne, valamint fontosnak tartják-e a nyelvjárások megőrzését.

Hogy 30-40 év múlva fognak-e még nyelvjárásban beszélni a válaszadók saját településén, 76 % válaszolta azt, hogy szerinte igen. 24 %-a gondolja úgy a válaszadóknak, hogy néhány év múlva már nem fognak az emberek nyelvjárásban beszélni településükön. A következő diagramon megtekinthetjük ezen válaszok százalékos arányát:

23. ábra. Mit gondolsz, 30-40 év múlva fognak-e még nyelvjárásban beszélni lakhelyén? N=104

Azt viszont elmondhatjuk, hogy az emberek többsége, pontosabban 92,3%-a nagyon sajnálná, ha a nyelvjárások kivesszének beszédünkből, és nagyon fontosnak tartják azt, hogy a nyelvjárásokat őrizzük és tegyünk az ellen, hogy kivesszen szóhasználatunkból, beszédünkből.

Kiss Jenő Miként vélekedünk a nyelvjárásokról című előadásában elmondja, a nyelv és a nyelvjárás csak akkor marad meg, ha lesznek olyan emberek, akik anyanyelvként kapják, s nemcsak megtartják, hanem tovább is adják. Bizonyos nyelvjárási színek visszaszorulóban vannak, de ez még nem jelenti azt, hogy a nyelvjárások ki is halnak. Az embereknek szükségük van arra, hogy a nyelvi kifejezésekben is otthon legyenek. Akkor érezzük igazán otthon magunkat, ha nyelvünkben is otthon lehetünk. A nyelvek nem kihalnak, hanem elhagyják őket, tehát a felelősség a miénk. (Kiss 2008)

Összegzés

Szakedolgozatomban a kárpátaljai magyar anyanyelvi beszélők metanyelvéről, azon belül is a munkácsi kistérség lakosainak nyelvhasználatáról, nyelvi tudatáról végeztem kutatást.

Munkám célja az volt, hogy megtudjam, hogyan viszonyulnak a Kárpátalján élő magyar anyanyelvű emberek a nyelvjárásokhoz, ezen belül saját nyelvjárásukhoz, valamint más települések nyelvjárásához.

A kapott válaszok alapján elmondhatom, hogy az adatközlők pozitívan viszonyulnak a nyelvjárási beszédhez, s úgy tekintenek a nyelvjárásra, mint megőrzendő hagyományra, valamint nyelvi értékre. Leggyakrabban a családi és baráti körben használják, ami véleményem szerint helyénvaló, mivel magyartanárként úgy gondolom, hogy az anyanyelvi nevelés egyik legfontosabb feladata az, ahogyan azt Beregszászi Anikó *A magyar mint anyanyelv oktatásának tárgyköre a magyartanárok képzésében* című tanulmányában is leírja, hogy a mindennapi szituációknak megfelelően tanítsuk anyanyelvünket az iskolában, tehát rajtunk, magyartanárokon van a felelősség, hogy egy kisebbségi közösségben egy nyelv meg- és fenn tudjon maradni hosszú távon. (Beregszászi 2015: 27) Rajtunk múlik, hogy a gyerekekben ne alakuljon ki negatív attitűd a nyelvjárásokkal kapcsolatban, hanem merjék beszélni az otthonról hozott nyelvváltozatot, és a mi feladatunk az is, hogy a gyerekek fel tudják ismerni, mikor és hol használhatják ezt a nyelvváltozatot és mely esetekben használatos a standard nyelvváltozat.

A nyelvjárásokhoz való pozitív hozzáállást az is bizonyítja, hogy a válaszadók elfogadhatónak tartják azt, ha valaki nyelvjárásban beszél, s nem javítják ki a hallott beszédet, negatív élménye is csupán néhány adatközlőnek volt nyelvjárásával kapcsolatban (31,7 %). Csupán a nyilvánosabb beszédészíntereken tartják kissé zavarónak válaszadóim a tájnyelvi beszédet, viszont szebbnek tartják a kárpátaljai nyelvhasználatot a magyarországinál. A válaszadók többsége a magyar nyelvet tartja a legszebbnek, s büszkén vall magyar nemzetisége mellett.

Beigazolódott az a feltételezésem, miszerint a Kárpátalján élő emberek szépnek találják nyelvüket, és különbözőnek tartják a saját nyelvhasználatukat a szomszéd település beszédétől, valamint úgy gondolják, hogy nyelvhasználatuk nem változik 30-40 év múlva sem és úgy tekintenek rá, mint értékre, melyet őrizni kell.

Kárpátalját az északkeleti nyelvjárástípusba soroljuk, mely sok eltérést mutat más nyelvjárás csoportokkal szemben. Nemcsak kultúrájában, szokásaiban is eltér másoktól. Kutatásomban az is bebizonyosodott, hogy a nyelv változataiban él, hiszen adatközlőim

attól függetlenül, hogy használnak-e tájszavakat beszéd közben vagy sem, fontosnak tartják, hogy ez megmaradjon számukra 30-40 év múlva is, hiszen ezáltal lesz különleges a Kárpátalján élők nyelvhasználata, s ez a közösen beszélt nyelvjárás lesz az, ami alapján úgy tekinthetünk a Kárpátalján élő anyanyelvi beszélőkre, mint egy nagy család tagjaira, mely oly híven őrzi hagyományait, hogy abból kiveszni nem hagyja saját nyelvhasználatát soha.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Beregszászi Anikó 2012. A lehetlent lehetni, Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában, TINTA Könyvkiadó, Budapest.
- Beregszászi Anikó 2015. A magyar mint anyanyelv oktatásának tárgyköre a magyartanárok képzésében Beregszászon. In: Márku Anita – Híres-László Kornélia szerk., *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*, Ungvár, Autdor-Shark, Ungvár, 27–34
- Beregszászi Anikó 2021. *Alkalmi mondatok zongorára. A magyar nyelv oktatásának kihívásai kisebbségben*. Törökbálint: Termini Egyesület.
- Beregszászi–Cserniczkó 2007. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Cserniczkó István–Márku Anita szerk., *Hiába repülsz te akárhová..., Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*, Poliprint, Ungvár, 7–96.
- Beregszászi Anikó 2015. A magyar mint anyanyelv oktatásának tárgyköre a magyartanárok képzésében Beregszászon, In: Márku Anita – Híres-László Kornélia szerk., *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*, Autdor-Shark, Ungvár, 27–33.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Híres Kornélia – Márku Anita 2003. Attitűdök és sztereotípiák: milyennek látjuk magunkat és az ukránokat? In Cserniczkó István szerk. *A mi szavunk járása*. Ungvár, PoliPrint, 233–242.
- Deme László–Imre Samu (szerk.) *A magyar nyelvjárások atlasza*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972
- Dudics Katalin 2014. „A tanár belátására, lelkiismeretére van bízva”. Pedagógusok a nyelvjárásokról In: Beregszászi Anikó–Híres-László Kornélia (szerk.) *Meszelt falakon túl: Születésnapki köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. 69–76.
- Dudics Katalin 2016. A kisebbségi anyanyelvváltozat megítélése, szerepkörei néhány kárpátaljai felmérés alapján. In: Híres-László Kornélia szerk. *Nyelvhasználat, kétnyelvűség*. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból II. Autdor-Shark, Ungvár: 153–156.
- Dudics Lakatos Katalin 2018. „A szomszéd település beszédstílusa nem olyan fejlett, mint a miénk...” Kárpátaljai falusi és városi fiatalok környezetük nyelvhasználatáról,

- In: *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben*, Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV. „Rik-U” Kiadó, Ungvár, 59–68.
- Gazdag Vilmos 2013. Keleti szláv hatás a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban: Tudománytörténeti áttekintés. *Kisebbségkutatás*, 22. évf: 2. szám, pp 66–101
- Horváth Katalin 1976. A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere, Uzshorod, Egyetemi jegyzet.
- Horváth Katalin-Lizanec Péter-Szabó Erzsébet 1992. Az Ungvári járás 14 településének helynevei. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport.
- Imre Samu 1971. A mai magyar nyelvjárások rendszere. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Juhász Dezső 1992. A mai népnyelv értékei. *Magyar Nyelvőr*, 116: 59–64.
- Karmacs Zoltán 2009. Nyelvi attitűd: gyengítő és erősítő tényezők Kárpátalján a magyar nyelv esetében. In Borbély Anna – Vančioné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga szerk. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: MTA Nyelvtudományi Intézet–Grama Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar, 415–422.
- Kiss Jenő 2017. A nyelvjárások. In: Tolcsvai Nagy Gábor szerk., *A magyar nyelv jelene és jövője*, Gondolat Kiadó, Budapest, 199–221.
- Kiss Jenő 2002. Dialektológia és nyelvtudomány: hagyomány és korszerűség. *Magyar Nyelvjárások* 40: 3–20.
- Kiss Jenő 2001. A nyelvjárás régiók. In Kiss Jenő szerk.: *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó, 292.
- Kiss Jenő 2008. Minden magyar felelős az anyanyelvünkért. Minden magyar felelős az anyanyelvünkért (vmmi.org). (2022. április 20.)
- Kiss Jenő 1994. Magyar anyanyelvűek – magyar nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 2003. Magyar dialektológia, Osiris kiadó, Budapest.
- Lakatos Katalin 2006. A nyelvjárások megítélése kárpátaljai iskolások körében. *Magyar nyelvjárások* 44: 97–104.
- Lakatos Katalin 2007. Iskolások nyelvjárás attitűdje a Munkácsi járásban. In Zelliger Erzsébet szerk., *Nyelv, területiség, társadalom*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 293–299.
- Lakatos Katalin 2008. Kárpátaljai iskolások a magyar nyelv változatairól. In *Félúton 2*. Budapest, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. 53–61.

- Lakatos Katalin 2009. Kárpátaljai pedagógusok és a nyelvjárások (Egy fölmérés tanulásaiból). In Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: 189 MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 423–430.
- Lakatos Katalin 2010. Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje. PhD értekezés. Budapest: ELTE,
- Lizanyec Petro – Horváth Katalin 1981. A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. *Magyar Nyelvjárások* 24: 3.
- Lőrincze Lajos 1980. Emberközpontú nyelvművelés. Magvető Kiadó. Budapest.
- Parapatics Andrea 2020. A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés, Tények, problémák, javaslatok, Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Péntek János 2015. Nyelvünk táji változatosságának dicsérete. *Magyar Nyelv* 111: 75–79
- Sebők Szilárd 2017. Meta és nyelv, Kísérletek a nyelvleírás nyelvének leírására, Univerzita Komenského v Bratislave.
- Sándor Anna 2011. A magyar nyelvjárások helyzete és kutatása Szlovákiában. In: Szabómihály Gizella – Lanstyák István szerk., *Nyelv. Magyarok Szlovákiában* VII. kötet, Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 181–192.
- Sándor Klára 2016. Nyelv és társadalom, Krónika Nova Kiadó. Budapest.
- Szabó Tamás Péter 2013: Az iskolai metanyelvi szocializáció dinamizmusa (Terminushasználat és cselekvés) *Anyanyelv pedagógia*, Anyanyelv-pedagógia (anyanyelv-pedagogia.hu) (2022. április 10.)
- Szabó Tamás Péter 2012. „*Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos*”. *A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében*, Gramma Nyelvi Iroda, Dunaszerdahely.
- Tamási Áron 1993. Ábel a rengetegben, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Trudgill, Peter 1997. Bevezetés a nyelv és a társadalom tanulmányozásába. Szeged: JGYTF Kiadó.

Internetes források:

- Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont | Decentralizáció Kárpátalján - Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (hodinkaintezet.uz.ua) (2022. április 20.)
- Mikszáth Kálmán. Kalendárium. (Mikszáth Kálmán - A Turulmadár nyomán) (2022. március 28.)

köznyelv | A magyar nyelv értelmező szótára | Kézikönyvtár (arcanum.com). (2022. január 9.)

Резюме

У моїй курсовій роботі я робила дослідження про метамову закарпатських угорців в Мукачівському районі, про використання і знання мови цих жителів.

Метою моєї роботи було те, щоб дізнатися, як відносяться жителі Закарпаття, у яких рідна мова угорська, до діалекту взагалі, до свого діалекту і до діалекту жителів інших сіл.

На основі отриманих відповідей можу сказати, що інформатори позитивно ставляться до мови діалекту, і так дивляться на діалект, як на традицію і скарб, яку треба зберегти. Найчастіше використовують у мові при розмові з сім'єю і друзями. На мою думку це правильно, тому що я, як вчителька угорської мови так думаю, що найважливішим завданням виховання угорської рідної мови є те, як Берегсасі Аніко писала у своєму дослідженні «Тема обговорення в навчанні вчителів угорської мови – угорська, як рідна мова в освіті», що в повсякденному житті ми повинні вчити угорську мову в школах, тобто, відповідальність покладається на нас, вчителів угорської мови, щоб мова існувала і не пропала в подальшому. (Марку-Гіреш 2015: 27). Від нас залежить, щоб у дітей не виникало негативне ставлення у зв'язку з діалектом, щоб вони не боялися використовувати з дому почуті варіанти слів. Також нашим завданням є те, щоб діти змогли зрозуміти, коли і де можна ці варіанти слів використовувати, а в яких випадках треба дотримуватися мовних норм і стандартів.

Позитивне ставлення до діалекту показує і те, що люди, які брали участь в опитуванні відповіли, що може бути прийнятним, якщо хтось діалектом говорить, і ніхто не виправить почуту мову. Негативні досвіди були тільки у малій кількості опитаних інформаторів (31,7%). Тільки в громадських ступенях розмови відчувають інформатори так, що мішає діалектне мовлення, але гарнішим бачать закарпатський угорський діалект порівнюючи з діалектом в Угорщині. Незважаючи на те, що в Україні на даний момент угорці відчувають недоліком бути угорцем, люди, які брали участь в опитуванні так думають, що угорська мова – найкраща, і гордо називають себе угорцями по національності.

Моє припущення - що люди, які живуть в Закарпатті, бачать свою мову гарною і відчувають, що відрізняється їхній діалект від діалекту жителів інших сіл і так думають, що їхня мова не буде мінятися і в найближчі 30-40 років і так дивляться на це, як на скарб, яке треба берегти – підтвердилося.

Закарпаття відноситься до південно-східного діалекту, яке показує багато відмінностей порівняно з іншими діалектами. Не тільки в культурі, а й у звичаях відрізняється від інших. У моїх досліджах підтвердилося і те, що мова живе в різних варіантах, бо учасники опитувань говорили про те, що не важливо, чи використовують діалект чи ні у своїй розмові, важливим рахують те, щоб це залишилося для нас і через 30-40 років, бо від цього буде закарпатський діалект незвичайним для жителів, і ця спільна мова буде пов'язувати жителів Закарпаття, як одну велику родину, яка так вірно охороняє свої звичаї з яких ніколи не дозволить, щоб пропав свій діалект.

Melléklet

Részletek egy kitöltött kérdőívből:

Kérdőív

Kedves Adatközlő! Ezen kérdőív segítségével a kárpátaljai magyar anyanyelvi beszélők nyelvjárásról, nyelvről való véleményét szeretném vizsgálni. A kérdőív feldolgozása név nélkül, statisztikai jelleggel történik. Ha ön szereti és beszéli a magyar nyelvet, valamint Kárpátalján él, a Munkácsi Kistérségben, kérem, szánjon néhány percet a kérdőív kitöltésére, mellyel nagymértékben hozzájárul munkám eredményességéhez! Őszinte válaszait előre is köszönöm!

Neme: *

- nő
 férfi

Életkora: *

- 15-25
 26-35
 36-45
 46-55
 56-65
 66-75

Állandó lakhelye: *

Fornos

6. Véleménye szerint mit nevezünk nyelvjárásnak? (tájszólásnak/tájnyelvnek) *

A nyelvjárás egy adott területre, közösségre jellemző nyelvváltozat, ami valamiben eltér a köznyelvtől.

7. Ön szerint mit nevezünk köznyelvnek?

A köznyelv egy adott nyelv ismert, egységesen elfogadott változata, ami leginkább az irodalom alapja, az irodalmi nyelv beszélt változata.

8. Ön szerint melyik szebb? *

- köznyelv
 nyelvjárás

9. Melyiket használja ön többször beszédkor: *

- köznyelvet
 nyelvjárást

10. Ön szerint különbözik-e a magyarországi magyar beszéd az itthonitól? Ha igen, akkor miben? *

- igen
 Nem

14. Ön szerint, mit nevezünk kölcsönszónak?

Egy másik nyelvből átvett szavakat.

15. Milyen kölcsönszavak használatosak településén?

Bánka, dovidka, szesztra, bulocska, konzerva, pelmenyi.

16. A szomszéd település lakói ön szerint beszélnek nyelvjárásban? *

igen

Nem

17. Ismer-e olyan szavakat vagy kifejezéseket, amelyeket más településeken másképp mondanak?

Létra-lajtorja, árok-sánc, lapótya- lapcsánka.

18. Mi jellemző saját településének nyelvhasználatára?

Nálunk leginkább jellemző, hogy a -val, -vel rag nem mindig hasonul az előtte álló mássalhangzóhoz. Illetve az é hang ejtéségen is mefigyelhető az ukrán и hang hatása.

36. Beszéde alapján felismeri-e honnan való egy ember? *

- igen
 Nem
 Néha

37. Ha igen, akkor miről?

A szavak kiejtéséről, vagy egy-egy jellegzetes szóról.

38. Mely települések lakóit a legkönnyebb felismerni beszéde alapján az ön számára, és miért?

Dercen, Beregrákos, Dobrony, Gát.

39. Saját településén mely nyelvjárásban használt szavak a leggyakoribbak ön szerint?

Murkó, tacska, lóc

40. Ön szerint a fiatalok vagy az idősebbek beszéde szebb? Indokolja meg választát! *

- fiataloké
 idősebbeké

Mivel a válasz kötelező azt jelöltem, hogy a fiataloké, de szerintem ezt így nem lehet elkülöníteni. A fiatalok többsége már köznyelven beszél, míg az idősebbek nyelvjárásban, mindkettő szép a maga módján.

Kérdőív

(Kárpátalján élő magyar anyanyelvi beszélők számára)

Ennek a kérdőívnek a segítségével a kárpátaljai magyar anyanyelvi beszélők nyelvjárásról, nyelvről való véleményét szeretném vizsgálni. A kérdőív feldolgozása név nélkül, statisztikai jelleggel történik. Köszönöm, hogy válaszaival segíti munkám eredményességét!

Neme: 1) nő 2) férfi

Életkora:

Állandó lakhelye:

Ideiglenes lakhelye:

Foglalkozása:

Település neve, ahol dolgozik:

Munkahelyi beosztása:

Végzettsége:

1) alapkú (általános iskola)

2) középkú (közéiskola, szakközéiskola, technikum, tanítóképző)

3) felsőpkú (főiskola, egyetem)

Általános iskola neve, ahol tanul (tanult):

Milyen nyelven végezte az általános iskolát?

Közéiskola neve, ahol tanul, (tanult):

Milyen nyelven végezte a közéiskolát?

Főiskola/egyetem, ahol tanul (tanult):

Milyen nyelven végezte főiskolát/egyetemet?

Anyanyelve:

1) magyar

2) ukrán

3) orosz

4) egyéb

.....

Nemzetisége:

1) magyar

2) ukrán

3) orosz

4) egyéb

1. Az ön számára melyik a legszebb nyelv?

.....

2. A magyaron kívül milyen nyelveken beszél még? Több válasz is lehetséges:

- 1) ukránul
- 2) oroszul
- 3) angolul
- 4)semmilyen
- 5) németül
- 6) egyéb

.....

3. Melyik nyelvet használja a leggyakrabban?

- 1) magyar
- 2) ukrán
- 3) orosz
- 4)egyéb

.....

4. Értékelje a magyar nyelvtudását az alábbi skálán:

- 5 – nagyon jól tudok magyarul
- 4 – jól tudok magyarul
- 3 – közepesen tudok magyarul
- 2 – csak egy kicsit tudok magyarul
- 1 – egyáltalán nem tudok magyarul

5. Értékelje az ukrán nyelvtudását az alábbi skálán:

- 5 – nagyon jól tudok ukránul
- 4 – jól tudok ukránul
- 3 – közepesen tudok ukránul
- 2 – csak egy kicsit tudok ukránul
- 1 – egyáltalán nem tudok ukránul

6. Véleménye szerint mit nevezünk nyelvjárásnak? (tájszólásnak/tájnyelvnek)

.....

.....

7. Ön szerint mit nevezünk köznyelvnek?

.....

.....

8. Ön szerint melyik szebb: a köznyelv vagy a nyelvjárás?

.....

9. Melyiket használja ön többször beszédkor:

- 1) köznyelvet
- 2) nyelvjárás

10. Ön szerint különbözik-e a magyarországi magyar beszéd az itthonitól? Miben?

20. Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet bizonyos nyelvhasználati szintereken?

- 1) nagyon
2) kicsit
3) cseppet sem érzem zavarónak

21. Mely helyeken érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet? Több válasz is lehetséges:

- 1) családban
2) baráti körben
3) tanórán
4) iskolában
5) hivatalban
6) üzletben
7) televízióban
8) rádióban

22. Mi a véleménye azokról az emberekről, akik mindenhol nyelvjárásban beszélnek?

- a) Helyesnek tartom
b) Elfogadhatónak tartom
c) Nem tartom helyesnek

23. Ha hallja, hogy valaki nyelvjárásban beszél, kijavítja?

- 1) igen
2) nem

24. Volt-e kellemetlen élménye nyelvjárással kapcsolatban? Ha igen, kérem írja le néhány mondatban!

.....
.....
.....

25. Hol érte hátrányos megkülönböztetés nyelvjárása miatt?

- 1) Lakhelyén
2) Magyarországon
3) iskolában
4) üzletben
5) sehol

26. Dicsérték-e már meg önt beszéde miatt?

- 1) igen
2) nem

27. Kérem jelölje az ön által megfelelőnek vélt mondatot!

- 1) a) Anyukám megkért, hogy ragasszam össze a képeslapokat.
b) Anyukám megkért, hogy ragasztjam össze a képeslapokat.
2) a) Azt szeretném, hogy látják az eredményeimet.
b) Azt szeretném, hogy lássák az eredményeimet.
3) a) Örülnék, ha újra találkozhatnék velem.
b) Örülnék, ha újra találkozhatnék velem.

4) a) A levest mindig kenyérrel eszem.

b) A levest mindig kenyérrel eszem.

28. Ön szerint hol beszélnek szebben magyarul?

a) Magyarországon

b) Kárpátalján

29. Véleménye szerint, Kárpátalján hol beszélnek szebben magyarul? Miért?

1) falun

2) városon

30. Milyenek ítéli meg települése magyar beszédét?

1) szép

2) csúnya

3) olyan , mint más magyarul beszélők nyelve

31. Milyenek ítéli meg a szomszéd település magyar beszédét?

1) szép

2) csúnya

3) olyan , mint más magyarul beszélők nyelve

32. Ön szerint különbözik-e települése és a szomszéd település magyar beszéde?

Miben?

1) nem

2) igen

33. Ha igen, akkor miben?

.....

34. Beszéde alapján felismeri-e honnan való egy ember?

1) nem

2) igen

3) néha

35. Mely települések lakóit a legkönnyebb felismerni beszéde alapján az ön számára? Miért?

.....

36. Saját településén mely nyelvjárásban használt szavak a leggyakoribbak ön szerint?

.....

.....

37. Ön szerint a fiatalok vagy az idősebbek beszéde szebb? Indokolja meg válaszát!

1) A fiataloké, mert

.....

2) Az idősebbeké, mert

.....

38. Meglátása szerint a fiatalok vagy az idősebbek beszélnek többször nyelvjárásban?

1) fiatalok

2) idősek

39. Mennyire értesz egyet a következő állításokkal:

a) Ma már csak az idősek beszélnek nyelvjárásban	1 2 3 4 5
b) A nyelvjárás a köznyelv romlott változata	1 2 3 4 5
c) Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul	1 2 3 4 5
d) A nyelvjárás műveletlenségre utal	1 2 3 4 5
e) A nyelvjárás megőrzése minden ember feladata	1 2 3 4 5
f) A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat	1 2 3 4 5
g) Nyugodtan használhatjuk a nyelvjárást a megfelelő helyen	1 2 3 4 5
h) A pedagógusok feladata a köznyelv elsajátítása	1 2 3 4 5
i) A nyelvjárás érték, fontos a megőrzése	1 2 3 4 5

40. Mit gondol, 30-40 év múlva fognak-e még nyelvjárásban beszélni lakhelyén?

1) igen

2) nem

41. Sajnálná, ha kivesznének a nyelvjárások?

Igen, mert.....

Nem, mert.....

42. Ön szerint fontos-e, hogy megőrizzük a nyelvjárásokat?

1) Igen, mert

2) Nem, mert

Köszönöm, hogy őszinte válaszaival segítette munkámat!

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
10.05.2022 23:46:00 EEST

Дата звіту:
11.05.2022 18:58:24 EEST

ID перевірки:
1011136551

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100006701

Назва документа: Orosz Katalin_Magyar_Szakdolgozat_2022

Кількість сторінок: 62 Кількість слів: 12157 Кількість символів: 105192 Розмір файлу: 1.03 MB ID файлу: 1011033713

16.6% Схожість

Найбільша схожість: 4.42% з Інтернет-джерелом (<http://genius-ja.uz.ua/images/files/orban-gyulaszakdolgozat.pdf>)

15.2% Джерела з Інтернету 238

Сторінка 64

6.91% Джерела з Бібліотеки 104

Сторінка 67

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел